

UiO : **Det juridiske fakultet**

Innebærer medlemskap i terrororganisasjon straffansvar jf. Straffeloven (2005) § 136a?

Kandidatnummer: 785

Leveringsfrist: 25.November 2016. 12.00

Antall ord: 15 030

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING.....	1
1.1	Oppgavens tema og problemstilling	1
1.2	Rettskilder	1
1.2.1	Legalitetsprinsippet	3
1.2.2	Forholdet til gammel straffelov	4
1.2.3	Forholdet til internasjonal rett	5
1.3	Begrepsavklaringer	8
1.3.1	Straff	8
1.3.2	Terrorisme	9
1.4	Avgrensninger og videre fremstilling	11
2	STRAFFELOVEN § 136A	12
2.1	Innledning	12
2.1.1	Utvikling av norsk terrorlovgivning	12
2.1.2	Aktualitet	14
2.1.3	En presentasjon av bestemmelsen	20
2.2	Terrororganisasjon	26
2.2.1	Hva er en terrororganisasjon?	26
2.2.2	Forholdet til terrorlister	29
2.2.3	Forholdet til organisasjonsfriheten	30
2.3	Deltakelse i terrororganisasjon	32
2.3.1	Innledning	32
2.3.2	Kriminalisering av deltakelse	32
2.3.3	Kvalifisert deltakelse	36
2.3.4	Humanitært arbeid	37
2.3.5	Særlig om kravet til tilknytning	38
2.4	Domstolenes rettsanvendelse av medlemskap jf. § 136a	40
2.4.1	Innledning	40
2.4.2	Lagmannsrettens rettsanvendelse	41
2.5	Om medlemskap i en terrororganisasjon oppfyller vilkåret om kvalifisert deltakelse	44
3	AVSLUTTENDE BEMERKNINGER.....	46
	LITTERATURLISTE	49

1 Innledning

1.1 Oppgavens tema og problemstilling

Denne masteroppgavens tema er medlemskap i en terrororganisasjon. Hovedproblemstillingen for oppgaven er hvor terskelen ligger for at man skal kunne straffes for å være medlem i en terrororganisasjon. Medlemskap nevnes ikke uttrykkelig som et straffbart forhold verken i lovteksten eller forarbeidene. Formålet med besvarelsen er å redegjøre for om et formelt medlemskap i seg selv er tilstrekkelig for straffansvar eller om det kreves noe mer i form av aktiv handling for at et medlemskap skal kunne anses som straffverdig.

Straffeloven (2005) kap 18 inneholder rettsregler som straffer terrorhandlinger og terrorrelaterte handlinger. Den nyeste bestemmelsen i kapitlet er § 136a som straffer den som deltar i en terrororganisasjon, når organisasjonen har tatt skritt for å realisere formålet med ulovlige midler. Spørsmålet blir når medlemskap er å anse som straffverdig deltakelse jf. Straffeloven (2005) 136a. Deltakelsesvilkåret i § 136a er et av fem alternative vilkår. Bestemmelsen straffer også den som danner, rekrutterer eller yter materiell eller økonomisk støtte i en terrororganisasjon.

For å bli straffet for medlemskap er det er forutsetning at medlemskapet er i en terrororganisasjon. Videre følger det av lovens ordlyden terrororganisasjonen må ha ”tatt skritt for å realisere formålet med ulovlige midler”. Dermed vil også redegjørelser av hva som er en terrororganisasjon og når formålsvilkåret er oppfylt være aktuelle drøftelser som danner grunnlaget for vurderingen av straffansvar for medlemskap.

1.2 Rettskilder

Det finnes begrenset med rettskilder på området. Det er få rettskilder som behandler medlemskap direkte som tema, både når det kommer til juridisk teori og rettsavgjørelser. Dette er en konsekvens av at bestemmelsen er ny. Straffeloven (1905) §147d trådte i kraft i 2013 og ble direkte overført til straffeloven (2005) § 136a. Det følger av Lex Posterior prinsippet at nyere bestemmelser har høyere vekt en eldre bestemmelser.¹

¹ Andenæs (2009) s. 160-163

For å straffe må man ha hjemmel i lov. Dette følger av legalitetsprinsippet jf. Grunnloven § 96. En nærmere fremstilling av legalitetsprinsippet i strafferetten behandles i kapittel 1.2.1 nedenfor. For å finne straffebestemmelsens innhold må man foreta en tolkningsprosess. Det vil si at det trekkes slutninger fra lovteksten og andre rettskildefaktorer.² Lovens ordlyd er utgangspunktet for vurderingen av problemstillingen i denne oppgaven. Ordlyden i Straffeloven (2005) § 136a ”delta i” omtales av forarbeidene som ”meget vidtfavende”³. Desto videre ordlyd, desto vanskeligere er det å anvende bestemmelsen på gitt område. Høyesterett har imidlertid slått fast følgende i Rt. 2012 side 313.

«manglende støtte i ordlyden ikke avhjelpes ved at forholdet er klart straffverdig og at lovgiver utvilsomt har ønsket å ramme det».⁴

Spesielt der ordlyden er vid, vil forarbeidene være en essensiell tolkningsfaktor. Derfor vil forarbeidene være en betydelig rettskilde i denne oppgaven. Et ”forarbeid” omfatter alle ledd i lovgivningsprosessen fra det oppstår en ”uro” i samfunnet til loven er vedtatt.⁵ En rekke momenter taler både for og imot når forarbeidene bør være relevante og hvilken vekt de bør ha. For det første så tilsier formålsbetraktninger at vi legger vekt på forarbeidene fordi det er her vi finner formålet med loven. Dette forenkler tolkningsprosessen samt forebygger feiltolkninger av loven.

Demokratihensynet spiller også en rolle ved anvendelse av forarbeider som tolkningsfaktor. Å følge forarbeider fremmer respekten for demokratiet. Domstolene har som oppgave å fremme demokratiet og det vil dermed være vesentlig at de også legger vekt på forarbeidene. For det tredje spiller hensynet til objektivitet en rolle. I dag er det et krav og forventning at lovene skal være tydelige og lette å forstå. Særlig, dersom loven skal brukes av ”folk flest”. Hvis vi er på et felt hvor man ikke kan regne med at nettopp folk flest opererer vil ikke kravet til en klar lovtekst vektlegges like høyt. Strafferetten er imidlertid et slikt felt.

Det følger av rettskildelæren at de nyere forarbeidene vektlegges i større grad enn eldre. Ved tolkingen av en ny bestemmelse vil lovforarbeidene på mange på mange punkter være det eneste lovtolkeren har å forholde seg til når lovteksten er uklar. Forarbeidene til Straffeloven (2005) § 136a er fra 2012/2013 og baserer seg på aktuelle og nye vurderinger fra internasjonale hold og PST.⁶ Prop.131 L (2012-2013) sammen med Stortingskomiteens innstilling

² Eskeland (2015) s. 74

³ Prop.131 L (2012-2013) .88

⁴ Rt. 2012 side 313 avsnitt 29.

⁵ Andenæs (2009) s. 16

⁶ Prop.131 L (2012-2013)

Innst.442 L (2012-2013), er det sentrale forarbeidet til § 136.a. Forarbeidene til bestemmelsen er grundige og må vektlegges betydelig i fremstillingen av denne oppgaven da det ikke finnes noe prejudikat fra Høyesterett på området.

Det foreligger høyesterettspraksis på området.⁷ Anken gjelder imidlertid straffutmålingen og inneholder ingen vurdering av skyldspørsmålet. Dermed avgrenses det mot denne i denne oppgaven. Det er få rettskraftige avgjørelser på området, hvilket medfører at ordlyden og forarbeidene får den vesentlig betydning for fremstillingen i denne oppgaven. Lagmannsrettsavgjørelsen, LB-2015-108037, drøfter imidlertid medlemskap i terrororganisasjon jf. Straffeloven (2005) § 136a.⁸ Domstolens rettanvendelse vil bli behandlet i kap 2.4.

1.2.1 Legalitetsprinsippet

Legalitetsprinsippet er et forfatnings- og statsrettslig prinsipp som innebærer at offentlig myndighetsutøvelse som typisk griper inn i borgerens eiendomsrett eller alminnelige handlingsfrihet gjennom forbud, påbud eller avslag på rettsgoder, må skje på grunnlag av rettsregler gitt i lov eller i medhold av lov. Dette følger av konstitusjonell sedvanerett. Man kan si at Legalitetsprinsippet er et uttrykk for rettsstaten.⁹

Legalitetsprinsippet er lovfestet i Grunnloven § 96. Bestemmelsen gjelder norsk lov. Det følger av bestemmelsen at

”Ingen kan dømmes uten etter lov eller straffes uten etter dom”.¹⁰

Det fremkommer ikke et krav om at forholdet må rammes av ordlyden direkte fra bestemmelsen. Det finnes ingen høyesterettsavgjørelse hvor retten har funnet en straffebestemmelse grunnlovsstridig på bakgrunn av at bestemmelsens ordlyd er uklar.¹¹ Legalitetsprinsippet blir derimot anvendt som en begrensende tolkningsfaktor.

Legalitetsprinsippet står spesielt sentralt på strafferettens område. Dette gjelder spesielt etter som straff anses som det strengeste inngripen på enkeltindivider. For å idømme straff foreligger det et krav om klar og entydig ordlyd. Dette har å gjøre med hensynet til forutberegnelighet. Legalitetsprinsippet begrenser ordlydens tolkningsmuligheter. Det følger av ulovfestet

⁷ HR-2016-1422-A

⁸ LB-2015-108037

⁹ Andenæs (2009) s. 65-66

¹⁰ Grunnloven (1814) § 96

¹¹ Prop.131 L (2012-2013) s. 51

rett at rettsandvenderen skal være forsiktig med å tolke loven utvidende på legalitetsprinsippets område.¹² Utvidende tolkning kan stride imot borgernes rettsfære på den måten at den ikke blir tilstrekkelig bevart fordi de ikke har muligheten til å sikre seg mot utvidende tolkning. En uttalelse i Rt 1933 s.212 slår fast viktigheten av forutberegnelighet innenfor straffetretten.

«Særlig hvor det gjelder den almindelige straffelov maa landets borgere ha krav paa at faa klar beskjed om, hvad de kan straffes for». ¹³

I internasjonal rett er legalitetsprinsippet lovfestet i Den Europeiske Menneskerettskonvensjon artikkel¹⁴ 7.1. Bestemmelsen har følgende ordlyd:

«No one shall be held guilty of any criminal offence on account of any act or omission which did not constitute a criminal offence under national or international law at the time when it was committed. Nor shall a heavier penalty be imposed than the one that was applicable at the time the criminal offence was committed.»¹⁵

Videre er det slått fast i Rt. 2014 s. 238 at:

Grunnloven § 96 stiller samme krav til klarhet i angivelse av det straffbare forholdet som EMK artikkel 7, jf. Rt-2012-313. ¹⁶

Høyesterett konkluderer her med at den nasjonale og internasjonale lovfestingen av legalitetsprinsippet, Grunnloven (1814) § 96 og EMK art. 7, inneholder samme klarhetskrav.

1.2.2 Forholdet til gammel straffelov

I Straffeloven (2005) er bestemmelsene som omhandler terrorisme samlet i et eget kapittel. Som nevnt inneholder kapittel 18 bestemmelser som straffer terrorhandlinger og terrorrelaterte handlinger. De aller fleste bestemmelsene er sammenfallende med terrorbestemmelsene inntatt i kapittel 14 i Straffeloven (1902).¹⁷ Strafferammene i den nye loven er i stor grad tilsvarende de gamle.

¹² Rt. 1995 side 530.

¹³ Rt. 1933 s. 212

¹⁴ Heretter forkortet "EMK".

¹⁵ EMK art. 7.1

¹⁶ Rt. 2014 s. 238 avsnitt 18

¹⁷ Straffeloven 1902 kap. 14

Som nevnt er Straffeloven (1902) § 147d direkte overført til den nye straffeloven. Dermed er det hensiktsmessig å omtale dagens aktuelle rettsgrunnlag, Straffeloven § 136a i denne oppgaven. Dette gjelder også rettsavgjørelser som i utgangspunktet er avgjort på grunnlag av Straffeloven (1902) § 147d samt andre rettskilder basert på bestemmelsen før ny lov trådte i kraft.

1.2.3 Forholdet til internasjonal rett

Norsk rett bygger på det dualistiske prinsipp. Dette innebærer at folkerettslige regler ikke er en del av norsk rett, hvis de ikke er transformert til norsk rett i samsvar med fremgangsmåten som følger av norsk rett.¹⁸ Det følger av Straffeloven (2005) § 2 at loven gjelder med de begrensninger som følger av folkeretten. Ved bestemmelsen gjøres folkeretten til en del av norsk rett. Dette gjelder imidlertid bare de forhold hvor dette vil være til fordel for siktede.

Hovedregelen er at straffelovgivningen får anvendelse på handlinger foretatt i Norge jf. Straffeloven (2005) §§ 4-8.¹⁹ Det følger imidlertid av Straffeloven (2005) § 5 at man også kan straffes etter straffelovens bestemmelser dersom man er norsk statsborger som har foretatt handlinger i utlandet, har bosted i Norge eller er registrert i et norsk foretaksregister. Forarbeidene uttaler at det foreligger et krav om tilknytning til Norge for å bli straffet etter Straffeloven (2005) § 136a.²⁰

”Selv om straffeloven 1902 § 147 d dermed gis meget bred anvendelse, vil slike lovbrudd som hovedregel bare bli straffeforfulgt av påtalemyndigheten når saken har tilknytning til Norge. En ytterligere skranke for strafforfølgning ligger i kravet til at Kongen i statsråd avgjør spørsmålet om å reise tiltale for handlinger som er begått av utlending i utlandet, jf. henvisningen i § 13 første ledd til § 12 første ledd nr. 4 bokstav a.”²¹

EUs rammebeslutning 13. juni 2002 om bekjempelse av terrorisme (2002/476/JHA)²² pålegger medlemstatene tiltak som skal forebygge terrorhandlinger. Norge som ikke er et medlemsland, er ikke folkerettslig bundet av denne. Det følger imidlertid av forarbeidene at:

¹⁸ Eskeland (2015) s. 70

¹⁹ Eskeland (2015) s. 81

²⁰ Prop.131 L (2012-2013) s.

²¹ Prop.131 L (2012-2013) pkt. 7.6 s 43.

²² Heretter omtalt som ”EUs rammebeslutning av 2002”.

”Departementet anser at det likevel er et mål for Norge å være på linje med EU når det gjelder terrorbekjempelse, blant annet for å sikre effektivt politisamarbeid.”

Rammebeslutningens artikkel 2 uttrykker EUs syn på straffbare handlinger som har forbindelse til en terroristgruppe og lyder som følger:

”Hver medlemsstat træffer de nødvendige foranstaltninger for at sikre, at følgende forsætlige handlinger er straffbare:

a) ledelse af en terrorgruppe

b) deltakelse i en terroristgruppes aktiviteter, herunder ved tilveiebringelse af informationer eller materielle midler eller gennem enhver form for finansiering af dens aktiviteter, vel vidende, at denne deltagelse bidrager til terroristgruppens kriminelle aktiviteter.”²³

Etter EUs syn, er deltakelse i en terrororganisasjon jf. utdraget ovenfor ansett for å være en straffbar handling. Norsk terrorlovgivning er i vesentlig grad basert på EUs rammebeslutning.²⁴ Det følger ikke uttrykkelig av EUs rammebeslutning artikkel 2 ovenfor at medlemskap i en terrororganisasjon er en straffbar handling.

De nordiske landene har valgt å rette seg etter EUs rammebeslutning på ulikt vis. Etter dansk rett finnes det ikke noe generelt straffansvar og deltakelse i en terrororganisasjon. Dansk straffelov § 23 straffer den som ved ”tilskyldelse, råd eller dåd” har medvirket til en straffbar handling.²⁵ Jf. § 21 kan deltakelse likevel rammes som en handling som sikter til å fremme eller medvirke til utførelsen av en forbrytelse, hvis handlingen ikke fullbyrdes. Slike tilfeller straffes imidlertid som forsøk. Etter § 114 e, er det straffbart å fremme virksomheten til en person, gruppe eller sammenslutning som begå eller har hensikt til å begå nærmere bestemte handlinger.

Etter finsk strafferett er imidlertid kvalifiserte former for deltakelse kriminalisert.²⁶ Et straffeforbud mot ledelse av en terrororganisasjon er lovfestet etter § 3 i strafflagen kap 34.a jf. mom. som lyder:

”Den som leder en terrorriskgrupp i vars verksamhet har begått et sådant brott som avses i 1 § 1 mom. 2-7 punkten eller 2 mom. eller ett straffbart försök till ett sådant brott eller

²³ EUs rammebeslutning (2002) art. 2

²⁴ Prop.131 L (2012-2013) s. 4

²⁵ Prop.131 L (2012-2013) s. 5

²⁶ Prop.131 L (2012-2013) s. 5

ett sådant brott som avses i 2 §, skall för ledande av terroristgrupp dömas till fängelse i minst två och högst tolv år.»²⁷

Andre kvalifiserte former for deltakelse straffes etter strafflageg (1889) § 4 i kap 34 A. Bestemmelsen straffer som gjennom ulike former for bistand som fremmer virksomheten til en terrorgruppe. Bestemmelsen kan sammenlignes med handlingsalternativet ”yter materiell eller økonomisk støtte” jf. Straffeloven(2005) § 136a. Former for bistand kan for eksempel være å stille lokaler til disposisjon, eller skaffe informasjon som kan skade en stat eller internasjonal organisasjon når den kommer til terrorgruppens kunnskap. Bestemmelsen rammer også juridiske eller økonomiske råd. Rekruttering til en terrororganisasjon og opplæring til terrorhandlingers er straffbart jf. §§ 4 a og 4 b. Dette er handlinger som også vil utføres av en deltaker i en terrororganisasjon.²⁸

Etter svensk rett er ikke deltakelse i en terrororganisasjon i seg selv straffbart.²⁹ I forarbeidene uttales det følgende

”Sverige anser at EUs rammebeslutning om terror er gjennomført ved at en rekke forberedelseshandlinger som kan knyttes til terrorvirksomhet er kriminalisert, jf. Regjeringens proposition 2002/03:38 punkt 5.2 side 46-48 hvor det fremgår at de handlingene som skal kriminaliseres etter artikkel 2 i EUs rammebeslutning anses for dekket av reglene om medvirkning, forsøk, forberedelse og forbund.”³⁰

Sverige har unnlatt å kriminalisere deltakelse uttrykkelig i en egen lovbestemmelse, på grunnlag av at straffeforholdet anses som tilstrekkelig kriminalisert i andre bestemmelser. Beslutningen kan sammenlignes med vurderingene som ble gjort da forslaget om kriminalisering kom opp for første gang i Norge, se kapittel 2.3.2.

²⁷ Strafflag (1889) (finsk straffelov)

²⁸ Prop.131 L (2012-2013) s. 5

²⁹ Prop.131 L (2012-2013) s. 5

³⁰ Prop.131 L (2012-2013) s. 5

1.3 Begrepsavklaringer

For en videre fremstilling av besvarelsen vil det være hensiktsmessig å definere begreper som er relevante for oppgavens problemstilling. I følgende kapittel presenteres straff og terrorisme. En begrepsavklaring av terrororganisasjon finner sted i oppgavens hoveddel kapittel 2.2, da terrororganisasjon er et eget vilkår i Straffeloven (2005) § 136a. I kapittel 2.3 vurderes deltakelsesvilkåret, og her følger en fremstilling av hva medlemskap innebærer.

1.3.1 Straff

Den som deltar i en terrororganisasjon straffes jf. Straffeloven (2005) § 136a. I 1962 definerte Johs Andenæs straff slik:

”Straff er et ode som staten tilføyet en lovovertreder på grunn av lovovertrædelsen i den hensikt at han skal føle det som en ode”.³¹

Definisjonen er senere sitert av Høyesterett i Rt. 1977 s. 1207³². Straffeloven (2005) inneholder ingen definisjon av hva straff er. Det er en oppfatning at definisjonen fra 1997 fremdeles gjelder.³³ Følgende definisjon fremkommer imidlertid av forarbeidene:

”Straff er et styringsverktøy, med prevensjon som sitt formål”.³⁴

Hovedformålet med straff er først og fremst den preventive effekten, men også et ønske om skape sosial ro i samfunnet.³⁵ Hensikten med å straffeforfølge er å styre borgernes atferd i bestemte rettigheter, ved å følge påbud og respektere forbud.³⁶ For å straffes etter norsk rett må det foreligge fire vilkår. For det første må gjerningspersonen ha handlet i strid med et straffverdig forbud eller påbud fastsatt i formell lov. Det må ikke foreligge noen straffrihetsgrunn, som nødrett, nødverge eller selvtekt. For det tredje må gjerningspersonen ha utvist skuld. Den fjerde betingelsen er at gjerningspersonen må ha vært tilregnelig i handlingsøye-

³¹ Andenæs (1962) s. 352.

³² Rt. 1977 s. 1207 jf. Eskeland (2005) s. 39

³³ Eskeland (2015) s. 39

³⁴ Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) pkt. 6 s. 77-78

³⁵ Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) pkt. 6 s. 77

³⁶ Eskeland (2015) s. 39

blikket.³⁷ Fokus i denne fremstillingen vil være det første vilkåret om brudd på et straffebud, nærmere bestemt Straffeloven (2005) § 136a.

De straffbare handlingene i straffeloven har ulik alvorlighetsgrad. Dette presiseres av skyldkravet til den tilhørende bestemmelsen. De gitte strafferammene i den enkelte bestemmelse kan også indikere straffebudets alvorlighetsgrad. Terrorhandlinger må anses for straffverdig gjerning av høy alvorlighetsgrad. Terrorhandlinger defineres i Straffeloven (2005) § 131, med en strafferamme på 21 år.

1.3.2 Terrorisme

Terrorisme er en fellesbetegnelse for en type organisert kriminalitet. Terrorisme kan for eksempel omfatte alvorlige forbrytelser som flykapring, bombing, raketter, gisseltaking eller skyting.³⁸

Terrorisme er et vidt dynamisk og komplekst begrep som omfatter mange forskjellige handlinger. Dermed kan det være vanskelig å definere. Det kan derimot være enklere og betegnede terrorisme etter egenskaper som kjennetegner forbrytelsen. I følge FN sambandet er målet med terrorisme å få oppmerksomhet om en sak, formidle et politisk eller religiøst budskap, eller å få innfridd spesifikke krav.³⁹

Terrorisme kan også ses på som en markering av politiske eller religiøse verdier. I dette ligger det at terroristene vil uttrykke en verdi med den handlingen de gjør. De vil markere hva de er imot, eller hva de selv står for.⁴⁰ Tidligere generalsekretær i FN, Kofi Annan, utalte følgende om hva terrorisme kan defineres som:

”Terrorisme oppstår dersom en person ulovlig og med vilje gjør en handling som fører til død eller alvorlig skade på personer, eller alvorlig skade på offentlig eller privat eiendom, (inkludert offentlige plasser, statelige bygninger, offentlig transportsystem og infrastruktur). Når en handling er gjort for å skade befolkningen, eller for å tvinge en regjering eller en internasjonal organisasjon til å handle eller avstå fra å handle, er dette å regne som terrorisme.”⁴¹

Terrorisme har blant annet blitt definert slik av norsk rett.

³⁷ Eskeland(2015) s. 70

³⁸ Jusleksikon (2010) s. 408

³⁹ FN sambandet (2013)

⁴⁰ FN sambandet (2013)

⁴¹ FN sambandet (2013)

”Ulovlig bruk av, eller trussel om bruk av, makt eller vold mot personer eller eiendom, i et forsøk på å legge press på landets myndigheter eller befolkning eller samfunnet for øvrig for å oppnå politiske, religiøse eller ideologiske mål.”⁴²

For å oppnå disse målene brukes ønsker terrorister å skape oppmerksomhet ved bruk av vold. Voldsbruken skaper frykt. Terrorismen kan sies å ha både en fysisk og psykisk virkning. Samtidig som fysiske terrorhandlinger medfører økt frykt, er den underliggende frykten for at slike handlinger skal forekomme et viktig psykologisk element i terrorismen.⁴³

Den norske Regjeringen la i 2014 frem en handlingsplan.⁴⁴ Målet for handlingsplanen var å igangsette arbeid for å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme. I handlingsplanen fremkommer regjeringens syn på sammenhengen mellom terror og radikaliserings og ekstremisme:

”Terror er den ytterste konsekvens av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Forebyggingsarbeidet er således sentralt for å sikre grunnleggende verdier som demokrati, menneskerettigheter og trygghet.”⁴⁵

Regjeringens definisjon viser at terror er en følge av verdier som strider imot verdiene den norske rettstaten er bygget opp på.

⁴² Lov av 20. mars 1998 nr. 10 om forebyggende sikkerhetstjeneste § 3.5

⁴³ Det store norske leksikon, sist endret 7.april 2016 <https://snl.no/terrorism>

⁴⁴ Regjeringens handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme s.7

⁴⁵ Regjeringens handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme s. 7

1.4 Avgrensninger og videre fremstilling

Det avgrenses mot nærmere behandling av øvrige bestemmelser i Straffeloven (2005) kapittel 18 om terrorhandlinger og terrorrelaterte handlinger. Oppgaven omhandler skyldspørsmålet i Straffeloven (2005) § 136a. Straffutmålingen i henhold til bestemmelsen vil dermed ikke bli behandlet. Deltakelsesvilkåret vil være hovedfokus i oppgaven, da det er her vurderingen om hvorvidt medlemskap er straffbart jf. Straffeloven (2005) § 136a ligger. En nærmere drøftelse av vilkåret vil bli behandlet i kap 2.3. De øvrige handlingsalternativene faller i utgangspunktet utenfor problemstillingen. Det anses likevel som hensiktsmessig med en noe kort presentasjon av disse i kap 2.1.3 for å se problemstillingen i en videre sammenheng. Formålsvilkåret i bestemmelsen behandles også herunder.

En kortfattet fremstilling av skyldkravet fremkommer i kapittel 2.1.2.4. Det avgrenses mot forsøk jf. Straffeloven (2005) § 16 som faller utenfor oppgavens problemstilling. I kapittel 2.2 fremkommer en vurdering av hva en terrororganisasjon er, med tilhørende bemerkninger hva gjelder organisasjonsfriheten samt forholdet til terrorlister.

Domstolens rettsanvendelse vil bli behandlet i kapittel 2.4. Her avgrenses det mot avsagt tingrettsavgjørelser. En vurdering av om medlemskap oppfyller vilkåret om kvalifisert deltakelse problematiseres i kapittel 2.5 etterfulgt av avsluttende bemerkninger i kapittel 3. Ytterlige avgrensninger vil presiseres uttrykkelig under det enkelte kapittel.

2 Straffeloven § 136a

2.1 Innledning

2.1.1 Utvikling av norsk terrorlovgivning

I tråd med trusselbilde i verden har Norges terrorlovgivning utviklet seg. Før lovendringen i februar 2013 har det ikke vært grunnlag for å straffes for deltakelse i terrororganisasjon etter norsk lov.⁴⁶ Spørsmålet om nødvendigheten av å lovfeste kriminalisering av deltakelse i en terrororganisasjon ble vurdert for første gang i 2007 i forbindelse med det første av to lovforslag til den spesielle delen av Straffeloven (2005).⁴⁷

Denne gangen fant ikke Justisdepartementet, riksadvokaten eller PST det nødvendig å ha en egen straffebestemmelse som skulle omfatte deltakelse. Riksadvokaten mente det ikke var behov for en egen bestemmelse som straffer medlemskap i terrorgrupper, da bestemmelsen om terrorforbund var tilstrekkelig for å straffe i slike tilfeller. Videre så riksadvokaten og PST seg enige i at det ville være problematisk at straffansvaret ikke knyttet seg til konkrete handlinger.⁴⁸ Departementet mente den gang at bestemmelsen blant annet ville være vanskelig å håndheve og samtidig bryte med norsk strafferettstradisjon som knytter straffansvaret til konkrete handlinger:

”Departementet mente det var prinsipielle betenkeligheter og praktiske håndhevingsproblemer forbundet med et slikt straffansvar, og ga uttrykk for at straffansvaret utelukkende burde knytte seg til konkrete terrorhandlinger eller forbund om å begå terrorhandlinger.”⁴⁹

Utenriksdepartementet hadde et annet syn på forholdet og så det derimot som et klart behov å kriminalisere deltakelse i terrororganisasjoner. Departementet påpekte at også annen medvirkning til en terrororganisasjons aktiviteter måtte anses som nødvendig.⁵⁰ Samme syn hadde Det nasjonale statsadvokatembetet som mente at det ville være ”klart uheldig” dersom Norge skulle ha et ”hull” i terrorlovgivningen sammenlignet med resten av Europa.⁵¹

⁴⁶ Prop. 131 L (2012-2013) s. 3

⁴⁷ Ot.prp. Nr.8 (2007-2008) punkt 8.8.2 side 193-195.

⁴⁸ Ot.prp. Nr.8 (2007-2008) punkt 8.8.2.3 side 193-195

⁴⁹ Prop. 131 L (2012-2013) s. 41

⁵⁰ Prop. 131 L (2012-2013) s. 41

⁵¹ Prop. 131 L (2012-2013) s. 41

Synspunktet må tolkes som at man på dette tidspunktet ikke ønsket at Norge skulle være tilsynelatende mindre effektiv i sin kriminalisering.

I februar 2010 ratifiserte Stortinget Europarådets konvensjon av 2005 om forebygging av terrorisme.⁵² Konvensjonen ble fremforhandlet i etterkant av terrorangrepene mot USA 11. September 2011.⁵³ Formålet med konvensjonen fremkommer i art. 2.

”The purpose of the present Convention is to enhance the efforts of Parties in preventing terrorism and its negative effects on the full enjoyment of human rights, in particular the right to life, both by measures to be taken at national level and through international cooperation, with due regard to the existing applicable multilateral or bilateral treaties or agreements between the Parties.”

Konvensjonen krever strafflegging av radikaliserende handling som oppfordring, rekruttering og opplæring til terror. Det følger også et krav i konvensjonen om å kriminalisere deltakelse i en terrororganisasjoner.⁵⁴ Konvensjonen inneholder kriminaliseringsforpliktelser basert på ulike menneskerettigheter. Deriblant statens plikt til å beskytte sine borgere mot terrorhandlinger.⁵⁵ Retten til ytringsfrihet begrenser kriminaliseringsforpliktelsene, spesielt når det gjelder straffeforfølgelse av oppfordring og opplæring til terrorvirksomhet.

I 2011 ble spørsmålet om nødvendigheten av å lovfeste kriminalisering av deltakelse i en terrororganisasjon på nytt da det av PSTs brev 1. november 2011 fremgikk at sikkerhetstjenesten nå mente at deltakelse og medlemskap i terrororganisasjoner burde kriminaliseres.⁵⁶ Bakgrunnen for PSTs oppfattelse var det PST anså som en økning i trusselbildet. Etter PSTs vurdering var gjeldende rett ikke tilstrekkelig for å forebygge og avverge terrorhandlinger i samsvar med EUs rammebeslutning av 2005.⁵⁷ I vurderingene ble de internasjonale forventningene til Norge vektlagt i den forstand at PST så det som viktig at norsk rett samsvarte med andre Europeiske lands terrorlovgivning. PST slutter seg til Det nasjonale statsadvokatembetets og Utenriksdepartementets syn på kriminaliseringen da vurderingen om kriminalisering først ble tatt opp i 2007.⁵⁸ Justisdepartementet følgende om formålet med Lovforslaget av 2013:

⁵² St.prp. nr. 50 (2008-2009), Innst. S. nr. 225 (2008-2009)

⁵³ EUs rammebeslutning (2005)

⁵⁴ EUs rammebeslutning (2005)

⁵⁵ EUs rammebeslutning (2005)

⁵⁶ PSTs brev (2011) s. 4

⁵⁷ PSTs brev (2011) s. 4

⁵⁸ Ot.prp.nr.8 (2007-2008)

”Terrorisme må bekjempes og terrorhandlinger må forhindres. Departementet mener at det i den forbindelse er viktig å motarbeide terrororganisasjoner.”⁵⁹

Det fremkommer i forarbeidene, Prop.131 L (2012-2013), et forslag om å kriminalisere kvalifisert deltakelse i terrororganisasjoner med hjemmel i Straffeloven (2005) § 147d. ⁶⁰ En nærmere fremstilling av kriminaliseringen av deltakelse i kapittel 2.3.2.

2.1.2 Aktualitet

2.1.2.1 Innledning

Lagmannsretten dømte i januar 2016 to personer for deltakelse i terrororganisasjon jf. Straffeloven (2005) § 136a.⁶¹ Avgjørelsen vil bli behandlet i kapitlet om domstolens rettsanvendelse, punkt 2.4. Dette var første gangen vilkåret ble vurdert i norsk lagmannsrett. Avgjørelsen ble senere anket til høyesterett.⁶² Som nevnt gjaldt anken straffutmålingen, som faller utenfor problemstillingen i denne oppgaven. Foreløpig har bestemmelsen kun vært anvendt i saker hvor fremmedkrigere har reist tilbake fra Syria. På bakgrunn av PSTs vurderinger, som vil bli behandlet nedenfor, vil bestemmelsen trolig være aktuell på flere tiltaler og saker i tiden som kommer.

2.1.2.2 PSTs trusselvurdering av 2013

I februar 2013 foretok PST, Politiets sikkerhetstjeneste, en åpen trusselvurdering som er aktuell for bakgrunnen av kriminaliseringen av deltakelse. Den foretatte vurderingen var en sentral faktor i vurderingen av om hvorvidt deltakelse i terrororganisasjon skulle kriminaliseres. Det følger av vurderingen at politiets sikkerhetstjeneste på tidspunktet for vurderingen anså ekstrem islamisme som den mest alvorlige terrortrusselen mot Norge.⁶³

I vurderingen trekker blant annet PST frem det voldelige multietniske islamistiske miljøet som har utviklet seg i Norge i løpet av de siste årene. PST hevder at dette miljøet i hovedsak består av unge mennesker, oppvokst i Norge som har et verdensbilde inspirert av terrororganisasjonen al-Qaida.

⁵⁹ Prop.131 L (2012-2013) s. 42

⁶⁰ Prop.131 L (2012-2013) s. 42

⁶¹ LB-2015-108037

⁶² HR-2015-1422-A

⁶³ PST trusselvurdering (2013) s. 4

Det fremkommer av trusselvurderingen at flere personer fra islamsk inspirerte miljøer reiser til utlandet for å delta i krig og på treningsleirer, deriblant i regi av ekstreme grupper. Slike opphold resulterer i at vedkommende som har reist ut utvider sitt kontaktnettverk til andre ekstreme islamister. Samtidig fremkommer det i vurderingen at det foregår kamp og våpen trening i tillegg til ideologisk skolering.⁶⁴

PST anser det som høyst sannsynlig at islamister som har reist til utlandet for å delta i væpnede konflikter, vil kunne reise tilbake med en terroraksjon mot nasjonen som mål. Det vises til PSTs uttalelse om de siste årenes økning i antall terrorhandlinger begått på europeisk jord:

«Samtidig ser vi i flere europeiske land hvordan terroraksjoner gjennomføres med relativt lett tilgjengelig kapasitet, slik som ulike typer håndvåpen. Slike aksjoner kan også ha stort skadeomfang. Kapasitetsbygging i form av operativ trening, tilgang til spesielle våpen eller eksplosiver, vil slik sett ikke være et avgjørende element i utviklingen av terrortrusselen her i landet. Den mentale evnen og viljen til å gjennomføre en terroraksjon, fremstår som en like sentral faktor.»⁶⁵

I Etterretningstjenestens åpne trusselvurdering - Fokus 2013 uttales blant annet at militant islamisme er den mest alvorlige terrortrusselen mot Norge.

«Militant islamisme utgjør fremdeles den mest alvorlige terrortrusselen mot Norge og norske interesser. Annen ideologisk innretning, herunder anti-jihadisme og høyre-ekstremisme, kan ligge til grunn for terrorhandlinger, men det er fra individer med ideologisk tilhørighet til militant islamisme det fremkommer intensjon og kapasiteter til å gjennomføre terrorangrep som kan ramme norske interesser.»⁶⁶

Etterretningstjenesten påpeker også konflikten i Syria som en faktor i utviklingen av Europas trusselbilde ved at konflikten i landet tiltrekker seg personer fra Norge som ønsker å delta i kamphandlinger.⁶⁷ Det poengteres at for noen vil målet med reisen være å kjempe mot ”.. et brutalt diktatur..”, men at det stadig er flere som reiser for å slutte seg til militante islamistgrupper i Syria. Etterretningstjenesten konkluderer følgende i vurderingen:

⁶⁴ PST trusselvurdering (2013) s. 4

⁶⁵ PST trusselvurdering (2013) s. 4

⁶⁶ Etterretningstjenestens åpne trusselvurdering - Fokus (2013) s. 39

⁶⁷ Etterretningstjenestens åpne trusselvurdering - Fokus (2013) s. 40

”Ekstrem islamisme utgjør fortsatt den mest alvorlige terrortrusselen i Norge, og vi forventer at den vil gjøre det også i 2013. Personer i de ekstreme islamistiske miljøene vil fremdeles være opptatt av å formidle ekstremistisk retorikk, der blant annet Norge står sentralt i fiendebildet. Dette gjør propagandaen appellerende for påvirkelige ungdommer her i landet, og bidrar til at radikaliserings fremdeles vil være et trekk ved trusselbildet.”⁶⁸

2.1.2.3 PSTs trusselvurdering av 2016

Trusselvurderingen fra 2013 ble foretatt før Straffeloven (2005) trådte i kraft.⁶⁹ PST foretok en ny åpen trusselvurdering i januar 2016 foretok PST. Trusselvurderingen viser at § 136.a tre år senere er svært aktuell. PST uttaler følgende om utviklingen i det vestlige terrorbildet etter september 2014:

”Etter at ISIL første gang oppfordret til angrep mot Vesten i september 2014, har det vært en markant økning i antall terrorrelaterte hendelser i vestlige land. Flere tidligere angrep i Vesten har vært begått av personer som ikke har erfaring som fremmedkrigere, men som like fullt har identifisert seg med ISIL. Det er derfor bekymringsfullt at Norge inngår i fiendebildet til ISIL-sympatisører her i landet.”⁷⁰

Tre år etter vedtakelse av Straffeloven (2005) § 136a regnes ekstrem islamisme fremdeles som å utgjøre den største terrortrusselen mot Norge. Videre uttaler PST følgende om hvordan den nasjonale terrortrusselen vil utarte seg fremover.

”I den grad ISIL, eventuelt også AQ, ønsker å gjennomføre sentralstyrte angrep i Europa, vil terrortrusselen kunne øke i Norge i året som kommer. Situasjonen og utviklingstrekk i andre europeiske land kan imidlertid ikke uten videre overføres til Norge. Norge er heller ikke blant de mest profilerte landene i ISILs og AQs fiendebilde. Ideologi og fiendebilde Den største og viktigste gruppen islamistiske trusselaktører i Norge i 2016 vurderes å være personer som er inspirert av ISIL og delvis også av AQ.”⁷¹

På tross av PST mener at terrortrusselen vil kunne øke i neste årene konkluderes det med at det islamistiske miljøet i Norge er svekket blitt noe svekket bare i løpet av det siste året. Fengslinger trekkes frem som en vesentlig faktor. Fengslinger som har funnet sted på grunnlag av ny terrorlovgivningen, deriblant Straffeloven § 136a.

⁶⁸ Etterretningstjenestens åpne trusselvurdering - Fokus (2013) s. 40

⁶⁹ PST trusselvurdering (2013)

⁷⁰ PST trusselvurdering av (2016) s.6.

⁷¹ PST trusselvurdering av (2016) s. 6

”De ekstreme islamistiske miljøene i Norge vurderes ikke å bli mer samlet i løpet av 2016. Fengslinger og flere dødsfall blant fremmedkrigere i Syria i løpet av det siste året har svekket miljøene. Fortsatt er det multietniske miljøet i Oslo og Østlandsområdet det mest sentrale.”⁷²

PST peker også på i vurderingen at det er forekommet flere straffesaker og fengslinger det siste året mot returnerte fremmedkrigere.

”Denne strafforfølgingen vil fortsette i år, både ved at pågående saker blir avgjort, og ved at nye saker blir ført for retten. Det er sannsynlig at straffeforfølging vil virke avskrekkende på enkelte personer som vurderer å reise ut.”⁷³

At straffeforfølgingen av terrorsaker virker avskrekkende betyr at lovgivningen har en preventiv effekt. Dette samsvarer med lovens formål om å bekjempe terrorisme, i den grad av at terrororganisasjoner ikke vil eksistere uten oppslutning.

2.1.2.4 Skyldkravet

2.1.2.4.1 Forsett

For å bli straffet etter Straffeloven (2005) § 136a må det foreligge subjektiv skyld. Det følger av Straffeloven (2005) § 21 at skyldkravet i straffeloven 2005 er forsett med mindre noe annet er bestemt. Definisjonen av skyldkravet er lovfestet i Straffeloven (2005) § 22. Man kan si at det sentrale i forsetts begrepet er at vedkommende uansett ”vet hva han gjør”.⁷⁴ I forarbeidene uttales det hva et forsett i sett i lys av bestemmelsen innebærer.

”Skyldkravet er forsett. Det må både omfatte ens egen rolle som deltaker, og kunnskap om at det er foretatt ulovlige handlinger for å realisere formålet.”⁷⁵

I forhold til oppgavens problemstilling innebærer skyldkravet at gjerningspersonen må ha hatt forsett i forhold til sin deltakelse i form av medlemskap i organisasjonen, at organisasjonen er en terrororganisasjon og at den har tatt skritt for å realisere formålet med ulovlige midler. Det

⁷² PST trusselvurdering av (2016) s. 6

⁷³ PST trusselvurdering av (2016) s. 7

⁷⁴ Eskeland s. 280

⁷⁵ Prop. 131 L (2012-2013) s. 88

er tilstrekkelig å ha utvist forsett, og det foreligger ikke et krav om at gjerningsmannen må ha hatt hensiktsforsett.⁷⁶ Dette uttales uttrykkelig i forarbeidene:

”Det foreslås ikke at vedkommende må ha et terrorforsett med sin deltakelse i terrororganisasjonen. Etter departementets syn er handlingen i seg selv straffverdig. Et tilleggskrav om at slik deltakelse skal være begått med et særlig terrorforsett, synes således overflødig.”⁷⁷

I avgjørelsen LB-2015-108037 problematiseres forsett opp i mot vilkåret om at organisasjonen er en terrororganisasjon. Det uttales at det avgjørende er om gjerningspersonen «er kjent med de faktiske forhold som gjør gruppen til en terrororganisasjon.»⁷⁸ og ikke at organisasjonen er en terrororganisasjon. Vedkommende fritas som hovedregel ikke for ansvar om det påberopes rettsvillfarelse eller rettsuvidenhet. Dette følger av Straffeloven (2005) § 26.

Tiltalte ”A” i LB-2015-108037 påberopte seg rettsvillfarelse på grunnlag av at han ikke var klar over at deltakelse i ISIL var ulovlig før han hørte om pågripelsen på en annen tiltalt ”Z”. Om påberopelsen uttalte lagmannsretten at uenighetene om deltakelse skulle kriminaliseres taler for at det var unnskyldelig og ikke kjenne til Straffeloven (2005) § 136a i 2013. Videre argumenterer lagmannsretten med følgende:

”På den annen side er det å slutte seg til en terrororganisasjon i utlandet ingen dagligdags foreteelse, men et valg som normalt forutsetter alvorlige overveielser og undersøkelser. Ved tilslutning til, og aktivitet i en terrororganisasjon er det etter lagmannsrettens syn ikke en forsvarlig handlemåte å unnlate å gjøre nærmere undersøkelser. Dersom A hadde gjort undersøkelser, ville han raskt ha funnet ut at straffebestemmelsen var på trappene og at den ble vedtatt.”⁷⁹

Uvidenheten blir ikke ansett som å være unnskyldelig av lagmannsretten blant annet på grunnlag av det straffbare forholdets art. Deriblant at en enkel undersøkelse kunne oppdatert tiltalte på hvorvidt deltakelse i en terrororganisasjon ville være straffbart i henhold til norsk lov.

⁷⁶ Prop. 131 L (2012-2013) s. 43

⁷⁷ Prop. 131 L (2012-2013) s.43

⁷⁸ LB-2015-108037 s. 18

⁷⁹ LB-2015-108037 s. 18

2.1.2.4.2 Grensen til passiv medvirkning

Deltakeren i Straffeloven (2005) § 136a knyttes ikke direkte til en konkret straffbar handling i straffebudet.⁸⁰ Deltakelsen i seg selv er straffbar, i en terrororganisasjon som har som formål å begå en terrorhandling. Hovedregelen er at den som medvirker til overtredelsen av et straffebud straffes jf. Straffeloven (200) § 15. Utgangspunktet i norsk rett er som nevnt at man må ha utført en aktiv handling for å straffes.⁸¹ Dette er blant annet slått fast av Høyesterett i en kjennelse fra kjæremålsutvalget jf. Rt. 1907 s. 333:

”ved Ord eller Handling bidrager til, at den straffbare Handling tilbliver, og er sig dette bevidst.”⁸²

Den naturlige språklige forståelsen av ”medvirkning” må være at medvirkeren også har foretatt en aktiv handling i forhold til mannen for å bli straffet.⁸³ Dette er imidlertid ikke gjeldende rett. Det følger av det passive medvirkeransvaret at den straffbare handlingen ikke behøver å knyttes til en konkret handling. Medlemskap i en terrororganisasjon kan være til stede uten at det konkrete medlemskap knyttes direkte til en terrorhandling. Hvorvidt et forhold hvor medvirkning skjer i form av passivitet eller unnlattelse er straffbart må bero på en vurdering av hensynet til unnlattelsens straffverdighet og hensynet til prevensjon.⁸⁴ Høyesterett har slått fast at passiv medvirkning kan være straffbart.⁸⁵ Deltakelse jf. Straffeloven § 136 minne om et passivt medvirkeransvar. Dette ble imidlertid vurdert i høringsnotatet i forarbeidene. Det konkluderes her med at medvirkningsansvaret for medlemskap faller utenfor straffeansvaret. Uttalelsen lyder som følger:

«Også mellomløsninger kan tenkes, for eksempel at aktiv deltakelse rammes, mens passivt medlemskap faller utenfor. Å ramme passivt medlemskap har en lav terskel og kan representere en fare for at mer unnskyldelige forhold kriminaliseres. En annen begrensning kan være å kreve at det skal være en direkte sammenheng mellom sammenslutningens formål og gjennomføringen av en terrorhandling, for eksempel slik at deltakelse eller medlemskap i sammenslutninger som utelukkende driver med terrorfinansiering faller utenfor. I forlengelsen

⁸⁰ Eskeland (2005) s. 191

⁸¹ Eskeland (2005) s. 191

⁸² Rt. 1907 s. 333 s. 334

⁸³ Eskeland (2005) s. 209

⁸⁴ Eskeland (2005) s. 209

⁸⁵ RT.1982 s. 1315 og 1989 s.1004

av dette synes det naturlig at ansvaret for medvirkning til at noen blir medlem eller deltaker faller utenfor straffansvaret.»⁸⁶

Det følger uttrykkelig av ordlyden ”Medvirkning straffes ikke” i Straffeloven (2005) § 136a andre ledd at medvirkning faller utenfor straffebudet. Begrunnelsen lyder som følger:

”Straffebudet er reelt sett en kriminalisering av en særskilt form for forberedelse og medvirkning til en terrorhandling. Det foreslås derfor ikke at medvirkning til overtredelse av bestemmelsen skal rammes.”⁸⁷

Passiv medvirkning er et fjernere straffansvar anses som fjernere straffbar atferd enn reell medvirkning. Passiv medvirkning til deltakelse eller medlemskap i en terrororganisasjon kan dermed ikke være straffbart. Medvirkeransvaret problematiseres dermed ikke nærmere i denne besvarelsen.

2.1.3 En presentasjon av bestemmelsen

Straffeloven (2005) § 136 a, som straffer deltakelse i en terrororganisasjon, lyder som følger:

«Med fengsel inntil 6 år straffes den som danner, deltar i, rekrutterer medlemmer eller yter økonomisk eller annen materiell støtte til en terrororganisasjon, når organisasjonen har tatt skritt for å realisere formålet med ulovlige midler.

Medvirkning straffes ikke.»⁸⁸

Bestemmelsen inneholder en strafferamme på 6 år. Det avgrenses i denne besvarelsen mot en nærmere vurdering av straffeutmålingen, da temaet faller utenfor oppgavens problemstilling. Videre følger det fem handlingsalternativer av bestemmelsen ”danner, deltar i, rekrutterer medlemmer eller yter økonomisk eller annen materiell støtte”. Handlingsalternativene utgjør gjerningsbeskrivelsen i bestemmelsen. Det foreligger et krav til handlingen må ha skjedd i en terrororganisasjon og et vilkår om at organisasjonen må ha ”tatt skritt” for å realisere sitt formål. I vilkåret om deltakelse følger det et ytterligere krav til tilknytning som kan utledes av ordlyden ”deltar i”. Det følger uttrykkelig av annet ledd at medvirkning ikke straffes.

Nedenfor vil de fire øvrige handlingsalternativene i lovteksten behandles. I utgangspunktet faller vilkårene som nevnt utenfor oppgavens problemstilling. Kapittelet har blant annet som hensikt å belyse dette. Deretter følger en presentasjon av formålsvilkåret. Ved behandlingen

⁸⁶ Høringsnotatet punkt 1.3.7 s.28 jf. Prop. 131 L (2012-2013)

⁸⁷ Prop. 131 L (2012-2013) s.42

⁸⁸ Straffeloven (2005) § 136a

av hva som anses å være en terrororganisasjon jf. Straffeloven (2005) § 136a vises det til kapittel 2.2. I kap 2.3 fremkommer en nærmere fremstilling av deltakelsesvilkåret som er betydningsfull for problemstillingen i denne oppgaven.

2.1.3.1 *Danner*

Det første vilkåret i Straffeloven (2005) § 136a er ”danner”. En alminnelig språklig forståelse av ordlyden omfatter den som skaper, etablerer eller oppretter en terrororganisasjon.

Handlingsalternativet rammer den som oppretter en terrororganisasjon. Gjerningspersonen vil trolig være tidligere i et hendelsesforløp enn når vedkommende deltar i en terrororganisasjon. Vilkaåret legger opp til en vanskelig vurdering i forbindelse med at dannelsen må ha må kommet til det stadiet der organisasjonen oppfyller vilkårene for å være en terrororganisasjon.

En som danner en terrororganisasjon kan ha forskjellige roller i dannelsesprosessen. Spørsmålet er hvilke aktivitet som kan straffes. Det følger av forarbeidene at bestemmelsen har hensikt å ramme dem som ”på ulikt vis bidrar til å danne”⁸⁹. At bidrag til dannelsen straffes kan anses som motstridende i forhold til at medvirkning ikke straffes jf. Straffeloven (2005) § 136a, da dette fremkommer uttrykkelig av bestemmelsens andre ledd.

Dersom man skal vektlegge hensynet til forutberegnelighet synes det urettmessig at alle typer bidrag til dannelsen av en organisasjon straffes. Lovens klare ordlyd inneholder ikke noen utvidelse til ulike former for bidrag og må her komme foran hensynet i forarbeidene.

Ordlyden tyder på at det avgjørende for forholdet straffes må være om bidraget som gis i forbindelse med dannelsen er betydelig for opprettelsen av organisasjon. Det må her det foretas en konkret vurdering av forholdet og det kan stilles spørsmål om organisasjonen ville vært dannet uten bidraget.

Det kan stilles spørsmål ved om dannelsen av fredelige organisasjoner som på et senere forandrer sitt formål, som gjør at vilkårene for å være en terrororganisasjon oppfylles, kan straffes. Etersom skyldkravet i Straffeloven (2005) er forsett⁹⁰ må det avgjørende være om gjerningspersonen hadde forsett om å danne en terrororganisasjon ved opprettelsen av organisasjonen. Dersom formålet med dannelsen var å danne en fredelig politisk forening eller kan ikke dette anses som straffbart. Selve dannelsen av terrororganisasjonen må imidlertid anses som å være

⁸⁹ Prop. 131 L (2012-2013) s.42

⁹⁰ Straffeloven (2005) § 16

på det tidspunktet hvor organisasjonen endrer sitt formål, slik at vurderingen av om det foreligger en straffbar dannelse av en terrororganisasjon må foregå på dette tidspunktet.

2.1.3.2 Rekrutterer

Vilkår nummer to er ”rekrutterer medlemmer”. En alminnelig språklig forståelse av at man rekrutterer må være at man verver medlemmer til organisasjonen. Den som rekrutterer medlemmer til å begå terrorhandlinger straffes etter Straffeloven (2005) § 136b. Rekruttering etter Straffeloven (2005) § 136a må dermed begrenses til å omfatte kun rekruttering til terrororganisasjon. Flertallsbetegnelsen av ”medlemmer” i ordlyden kan ikke sies å begrense det straffbare forholdet til at å rekruttere bare et medlem ikke omfattes. Graden av straffverdighet vil kunne være høyere desto flere medlemmer som er rekruttert, det er imidlertid ubetydelig i avgjørelsen av om det foreligger et straffbart forhold.

Forarbeidene forklarer handlingsalternativet slik:

”Rekruttering omfatter typisk vervevirksomhet. Dette må avgrenses mot humanitær støtte til sivile i terrorkontrollerte områder, for eksempel leger som jobber på sykehus i slike områder. Dette er imidlertid ikke opplagt i tilfeller der slik virksomhet primært drives i rekrutteringsøyemed.”

Videre må ordlyden ”rekrutterer medlemmer” tilsi at rekrutteringen må fullbyrdes for at gjerningsmannen kan straffes. Etter ordlyden må det forstås som at det ikke er tilstrekkelig å rekruttere sympatisører eller ulike bidragsyttere til organisasjonen, men at det må noe mer til. Med medlemskap må det forstås at den som rekrutteres på et vis slutter seg til organisasjon. Det følger ikke noe krav til et formelt medlemskap av organisasjonen. Ulike terrororganisasjoner, vil også ha ulike former for praksis når det gjelder hva et medlemskap i deres organisasjon innebærer. Dette taler for at det ikke er en forutsetning at rekrutteringen resulterer i et formelt medlemskap for å straffeforfølge. Dersom rekrutteringen imidlertid resulterer i et formelt medlemskap, blir den avgjørende vurdering heller på om det i det hele tatt foreligger rekruttering.

En type overbevisning og oppfordring til medlemskap må anes for å falle inn under ordlyden. Det samme gjelder tvangsrekruttering eller rekruttering på grunnlag av trusler fremfor oppfordringer. En vanskelig grensedragnings kan være hvor noe går over fra å være propaganda til å bli rekruttering. Et moment må være hvorvidt propagandaen er av ”vesentlig betydning” og

ikke bare en inspirerende faktor som bunner ut i en selvstendig avgjørelse om å slutte seg til organisasjonen.

Det må avgrenses mot rekruttering til terrorhandlinger som allerede er lovfestet og faller inn under Straffeloven(2005) § 136 første ledd bokstav b. Når det gjelder tidsperspektivet på rekruttering fremkommer av forarbeidene til § 136 bokstav b at

”En rekrutteringsprosess kan foregå over lang tid, og indoktrinering vil i særlige tilfeller kunne anses som rekruttering til terrorhandlinger.”⁹¹

Indoktrinering defineres som ”å forsøke å forandre et menneskes holdninger og oppfatninger ved systematisk påvirkning”.⁹² Rekruttering til en terrororganisasjon må ses på som mindre straffverdig enn rekruttering direkte til selve terrorhandlingen. Dersom man skal tolke Straffeloven (2005) §§ 136a og 136 bokstav b i forhold til hverandre må indoktrinering i særlige tilfeller også anses som fullbyrdet rekruttering til terrorhandlinger.

Hva gjelder de tilfellene hvor rekrutteringen ikke fullbyrdes, og det ikke foreligger tilbaketreddelse fra forsøk⁹³ uttales følgende av forarbeidene til § 136 bokstav b:

”En rekrutteringsprosess kan foregå over lang tid, og indoktrinering vil i særlige tilfeller kunne anses som rekruttering til terrorhandlinger. Forslaget til § 136 bokstav b er overtrådt i det personen har latt seg overtale til å utføre eller medvirke til en terrorhandling; det kreves ikke at en slik handling faktisk blir begått. For det tilfellet at personen ikke lar seg rekruttere, vil gjerningspersonen kunne straffes for forsøk på rekruttering.”⁹⁴

Forsøk straffes jf. Straffeloven (2005) og vil kunne omfatte de forholdene hvor for eksempel gjerningsmannen blir oppdaget og avbrutt i sin rekrutteringsprosess, eller i de tilfellene der rekrutteringsobjektet angreier eller avslutter rekrutteringen av andre grunner.

2.1.3.3 Yter økonomisk eller annen materiell støtte

Neste handlingsalternativ er ”yter økonomisk eller annen materiell støtte”. Ordlyden ”yter” tilsier at det foreligger et krav til aktivitet. Av ordlyden må det videre utledes at økonomisk

⁹¹ Straffeloven(2005) § 136 første ledd bokstav b

⁹² Det store norske leksikon (2009), 14 Februar. ”Indoktrinere”

⁹³ Straffeloven (2005) §16.2

⁹⁴ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 204

støtte omfatter all støtte i form av penger. Dersom man på et vis yter penger til en terrororganisasjon, vil man yte økonomisk støtte. Pengebidrag kan skje ved hjelp av forskjellig metoder som for eksempel via donasjon, overføring på konto eller sendes med en budbringer. Det foreligger ikke noe krav til hvordan det økonomiske bidraget kommer frem fra avsender til mottaker. Det avgjørende må være om det man yter finansierer terrororganisasjonen. Det avgrenses mot de forhold som rammes av Straffeloven (2005) § 134. Bestemmelsen straffer terrorfinansiering. Det straffbare forholdet retter seg spesielt mot direkte finansiere til terrorhandling. Bokstav b omhandler imidlertid også finansiering til grupper som har som formål å begå terrorhandlinger.⁹⁵ Bestemmelsene er tilsynelatende like. Formålet om å bekjempe terror gjør at forbudet mot å yte økonomiske midler til en terrororganisasjon står sterkt.

En organisasjon er i stor grad avhengig av god økonomi for å nå sine mål dersom dette er stor utbredelse. IS har også blitt en av verdens aller rikeste organisasjoner. Per 2016 viser anslag at IS produserer verdier på 1-3 millioner dollar hver dag. Den høye inntekten kommer av smuglerruter for olje, overtakelse av oljefelter, kidnappinger, innførte skattesystemer og plyndringer av den irakiske hæren. Organisasjonen har også høye inntekter fra løsepenger men mottar en rekke private donasjoner. IS økonomiske situasjon, gjør det enklere for organisasjonen å nå sine mål.⁹⁶ Dette måler for at å yte økonomisk støtte til en terrororganisasjon skal være straffbart.

Når det gjelder handlingsalternativet om materiell støtte er ordlyden videre enn alternative om økonomisk støtte. En alminnelig språklig forståelse av ordlyden er at materiell støtte innebærer all type støtte i form av ”ting”, som ikke er pengeytelser. I lagmannsrettens avgjørelse LB-2015-175034 ble to tiltalte dømt for å sende kamuflasjemønstrede klær, taktiske vester med våpenmagasinholdere og en våpenrem.

Lagmannsretten slutter seg i dommen til tingrettens uttalelse om at tingene er viktige for den enkelte kriger og sett i et større perspektiv for organisasjonen som sådan. Uttalelser lyder videre

”Jo mer utstyr den enkelte kriger kan skaffe seg på egen hånd, desto mindre blir belastningen for organisasjonen med å skaffe, oppbevare og distribuere de mange typer utstyr deres aktiviteter krever. Slik kan flere ressurser brukes til kjernevirksomheten – for ISILs del å skape sitt kalifat ved hjelp av terrorvirksomhet”.⁹⁷

⁹⁵ Straffeloven (2005) § 134b

⁹⁶ Trusselen fra IS, Mah-Rukh Ali (2015) s. 109

⁹⁷ LB-2015-175034 s. 26 Jf. TOSLO-2015-175034

Uttalelsen samsvarer med hensikten med Straffeloven § 136a som er å straffe dem som på ulikt vis bidrar til å danne og opprettholde en terrororganisasjon. En viktig del av forebygging av terror må være å hindre alle former for bidrag som er med på å nettopp å opprettholde terrororganisasjoner. Dermed er det ikke et krav at den materielle støtten sikter direkte på en straffbar terrorhandling. Dette underbygges også av ordlyden ”støtte”, som må innebære generell støtte, da det ikke foreligger noe uttrykkelig krav om støtte til en spesiell terrorhandling. At ytelsen bidrar til å opprettholde organisasjonen må sees på som en nedre grense for at forholdet er straffbart. Det må imidlertid foreligge en viss tilknytning mellom ytelsen og en terrorhandling. Ytelsen må være til en terrororganisasjon som har oppfylt formålsvilkåret i bestemmelsen.

2.1.3.4 *Formålsvilkåret*

For å bli straffet for å danne, delta i, rekruttere medlemmer eller yte økonomisk eller materiell støtte til en terrororganisasjonen er det et krav i Straffeloven (2005) § 136a at organisasjonen ”har tatt skritt for å realisere formålet med ulovlige midler”. Ulike terrororganisasjoner har ulike formål. Det uttales i forarbeidene at det er et krav om at ”organisasjonen har som hovedformål å begå terrorhandlinger eller hvor en vesentlig del av gruppens virksomhet består i å begå slike handlinger”. Dette betyr at terrororganisasjonen må ha tatt skritt for å foreta en terrorhandling. Dette underbygges videre av forarbeidene hvor det heter at

«Terrororganisasjonen må videre ha demonstrert sin vilje til å realisere sitt mål ved å begå lovbrudd.»⁹⁸

Kravet om at en organisasjon må ha tatt skritt for å realisere sitt ulovlige formål, er et hensyn knyttet til organisasjonsfriheten som bli behandlet nedenfor i kapittel 2.2.3. Dersom gjerningspersonen har ”tatt skritt”, må dette imidlertid være tilstrekkelig for straffeforfølgelse etter ordlyden. Det kan uansett foreligge straffbart forsøk dersom forholdet innebærer forsøk på å fullbyrde jf. Straffeloven (2005) § 16.

Det kan her trekkes en sammenligning til det straffbare forsøksansvaret som er lovfestet i Straffeloven (2005) § 131 tredje ledd. Bestemmelsen omhandler forsøk på fullbyrdelse av terrorhandlinger og rammer den som har ”forsett om å fullbyrde” en terrorhandling.

⁹⁸ Prop.131 L s. 41

2.2 Terrororganisasjon

2.2.1 Hva er en terrororganisasjon?

Å definere en terrororganisasjon i en juridisk kontekst kan være vanskelig i den forstand at begrepet er politisk belastet. "Terrororganisasjon" er heller et dynamisk enn statisk begrep, ved at nyhetsbildet og politikk som preget definisjonen er i stadig bevegelse. Ofte er det marginale forskjeller som avgjør hvorvidt en organisasjon er en terrororganisasjon i juridisk forstand eller ikke. Grensen kan være uklar i sammenligning med frigjøringsbevegelser, politiske grupper eller motstandsgrupper. EUs rammebeslutning, som ligger i bakgrunnen for norsk terrorlovgivning har definert "terrororganisasjon" som følgende:

«1. I denne rammeavgjørelse forstås ved 'terroristgruppe' en strukturert sammenslutning af en vis varighed bestående af mere end to personer, som handler i forening med henblik på at begå terrorhandlinger. Udtrykket 'strukturert sammenslutning' betegner en sammenslutning, der ikke er vilkårligt dannet med henblik på umiddelbart at begå en strafbar handling, og hvis medlemmers roller ikke nødvendigvis er formelt defineret, hvis sammensætning ikke nødvendigvis er fast, og hvis struktur ikke nødvendigvis er nærmere fastlagt.»⁹⁹

Begrepet må avgrenses mot organisasjoner som ikke har formål om å begå terrorhandlinger jf. ordlyden i Straffeloven § 136a, "når organisasjonen har tatt skritt for å realisere formålet med ulovlige midler". Dette utdypes i forarbeidene som at organisasjonen "må ha demonstrert sin vilje til å realisere sitt mål ved å begå lovbrudd"¹⁰⁰.

Hvorvidt organisasjonen har en profil utad preget av samfunnsnyttig arbeid for eksempel i form av humanitær hjelp må være uten betydning i vurderingen av om organisasjonen er en terrororganisasjon. Det avgjørende er om "organisasjonen har som hovedformål å begå terrorhandlinger eller hvor en vesentlig del av gruppens virksomhet består i å begå slike handlinger" jf. forarbeidene.¹⁰¹ Departementet påpeker at ingen veldedighet legitimerer at en organisasjon er en terrororganisasjon. Det trekkes her en sammenligning til organisasjonsfriheten i forhold til "fredelige" forsamlinger behandlet i kapittel 2.2.3 nedenfor.

⁹⁹ EUs rammebeslutning artikkel 2 nr. 1

¹⁰⁰ Prop.131 L s. 41

¹⁰¹ Prop.131 L s. 41

At organisasjonens hovedformål er å begå terrorhandlinger innebærer med andre ord ikke at organisasjonen ikke kan ha andre formål. Men, overvekt av andre formål utelukker ikke at organisasjonen er en terrororganisasjonen.

Dersom organisasjonen ikke har terrorhandlinger som hovedformål, vil det være tilstrekkelig at en vesentlig del av gruppens virksomhet består i å begå terrorhandlinger. Spørsmålet blir hva som kan anses som en "vesentlig" del. Hva vesentlighetskravet innebærer utdypes ikke nærmere i forarbeidene. En alminnelig forståelse av ordlyden tyder likevel på at en betydelig del av terrororganisasjonens virksomhet må bestå i å begå terrorhandlinger.

Straffeloven (2005) § 162c straffer den som bidrar til en organisert kriminell gruppe ved at de inngår "forbund med noen om å begå en handling". Første krav til handlingen er at den kan straffes med fengsel i minst tre år. Andre krav er at handlingen må være et led i aktivitetene til en "organisert kriminell gruppe". Forarbeidene til Straffeloven (2005) § 162c uttaler følgende om vesentlighetskravet i forhold til "organisert kriminell gruppe".

"Den straffbare virksomheten vil også være vesentlig selv om omfanget av den er mindre enn omfanget av den lovlige virksomheten. Består en tredjedel av gruppens aktiviteter i ulovlig virksomhet, vil også dette normalt måtte betraktes som en vesentlig del."¹⁰²

Hvis det skal trekkes en sammenligning til terrororganisasjon jf. § 136.a

"Og man kan vanskelig trekke en absolutt grense ved ulovlig virksomhet av dette omfang. Hvor grensen nærmere skal trekkes må bero på de konkrete omstendigheter i saken, blant annet på hvor alvorlig kriminalitet det dreier seg om.»

Av forarbeidenes uttalelse kan kriminalitetens alvorlighetsgrad utledes som et moment i vurderingen av om vesentlighetskravet er oppfylt.¹⁰³ Terrorhandlinger må anses som kriminalitet med svært høy alvorlighetsgrad. Dette kan tyde på at det skal mindre til for å oppfylle vesentlighetskravet for en terrororganisasjon enn for en hvilken som helst annen kriminell organisasjon.

Ifølge EUs rammebeslutning artikkel 2 a), må gruppen ikke være

¹⁰² Ot.prop.nr.62 (2002-2003) punkt 13.1 s. 96-97

¹⁰³ Prop. 131 L (2012-2013) s.41

«vilkårligt dannet med henblik på umiddelbart at begå en strafbar handling».¹⁰⁴

Videre fremstiller forarbeidene et krav om at en organisasjon, for å være terrororganisasjon må ha en "viss struktur og varighet".¹⁰⁵ Spørsmålet blir hva som ligger i struktur og varighet. I struktur må det ligge at det må være en slags sammensetning av medlemmer i organisasjonen, evt. en form for hierarki. Kravet til struktur må anses som noe selvsagt da man kan stille spørsmål om det i det hele tatt vil være noen organisasjon uten struktur. Strukturer i en organisasjon kan være svært forskjellige i forhold til den spesielle organisasjonen og samtidig dynamiske. Dette gjør definisjonen av struktur spesielt vanskelig. Man må likevel kunne si at det i en organisasjon med struktur jobber man mot et felles mål, eller i alle fall i samme retning. Strukturen kan forme og forandre seg hele tiden

Med varighet må det forstås at en organisasjon lettere vil eksistere, jo lenger en organisasjon har eksistert. Kravet kan sees i kontekst med de andre vilkårene for at en organisasjon skal anses som en terrororganisasjon på juridisk vis. Uten varighet, er det mindre sannsynlig at organisasjonen oppfyller de andre vilkårene.

Det uttales i forarbeidene at begrepet skal forstås på samme måte som i Straffeloven (2005) §§ 121 til 124 og 126. Det fremkommer imidlertid ingen nærmere forklaring på vilkårene i forarbeidene til bestemmelsene.¹⁰⁶

Videre fremkommer det av forarbeidene at bestemmelsen bør ramme den organisasjonen som oppfyller vilkårene til en hver tid, og ikke medføre at en organisasjon som ikke lenger oppfyller vilkårene fremdeles anses som en terrororganisasjon.¹⁰⁷ Poenget er at selv om man en gang har vært en terrororganisasjon, betyr ikke dette at dette "stempellet" er varig. Dette betyr at dersom man ikke lenger oppfyller vilkårene for å være terrororganisasjon kan betegnelsen falle bort.

Organisasjonen som en gang var en terrororganisasjon kan miste betegnelsen på grunnlag av ulike faktorer. For eksempel kan organisasjonen være tom for økonomiske og materielle midler som en gang ble disponert, slik at den ikke lenger kan opprettholdes. Videre kan organisasjonens formål endre seg, på grunnlag av politisk oppfatning eller lignende. Endrete synspunkter kan resultere i at organisasjonen nå avstår fra terror. Da en terrororganisasjon er dynamisk i forhold til struktur og består av flere medlemmer kan ikke dette anses som et utbredt forhold. Det vil heller være vanlig at det individuelle medlemmet som mister interesser eller

¹⁰⁴ EUs rammebeslutning artikkel (2013) art. 2 a)

¹⁰⁵ Prop. 131 L (2012-2013) s.42

¹⁰⁶ Ot.prp.nr. 90 (2003-2004)

¹⁰⁷ Prop. 131 L (2012-2013) s.42

ønsker å avstå fra deltakelse av andre grunner, trekker seg ut av organisasjonen. og at et nytt medlemmer som ønsker å delta vil kunne fylle denne plassen.

Når det gjelder det tidsmessige perspektivet på hvor langt tilbake i tid et lovbrudd som peker mot et terrorformål må foreligge for at vilkåret fremdeles må anses å være oppfylt følger det av forarbeidene at dette må ”bero på en konkret vurdering”.¹⁰⁸ Det skal for eksempel tas hensyn til hvilken holdning organisasjonen har til handlingene og standpunktene organisasjonen hadde tidligere. Det må for eksempel vektlegges dersom organisasjonen tar fullstendig avstand fra tidligere terrorhandlinger og fullstendig.¹⁰⁹

Det fremkommer ikke noe krav til antall medlemmer for at en organisasjon skal anses som fullverdig i forarbeidene. Det må imidlertid antas at det må så mange medlemmer i organisasjonen at organisasjonen kan sies å ha en ”viss struktur”.

2.2.2 Forholdet til terrorlister

En terrorliste er en liste som inneholder en oversikt eller oppstilling over hvilke organisasjoner som regnes som å være en terrororganisasjon (den som har laget noens) syn. Terrorlister finnes både som nasjonale og internasjonale. Per dags dato har Norge ingen nasjonal offentlig og formell liste.¹¹⁰ FN og EU har begge egne terrorlister. Disse må anses for å ha størst betydning og autoritet ovenfor Norge. Norge er ikke bundet av listene strafferettslig, men har en folkerettslig forpliktelse som innebærer å innordne seg etter de gitte sanksjonene. FNs saksjonskomité har innført egne sanksjoner mot organisasjoner som Al Qaida, Taliban og IS.¹¹¹ Dette presiseres i høringsrunden til Prp. 131 L (2012-2013):

”Både FNs og EUs lister over terrororganisasjoner er knyttet til et sanksjonssystem, ikke straffeansvar. FNs terrorliste er gjennomført i norsk rett ved forskrift 22.desember 1999 nr.1374 om sanksjoner mot Usama bin Laden, Al-Qaida og Taliban, og det er en rekke sanksjoner knyttet til å være ført opp på denne listen.”¹¹²

Videre fremkommer det av forarbeidene hva det innebærer at en organisasjon befinner seg på en terrorliste.

¹⁰⁸ Prop. 131 L (2012-2013) s.42

¹⁰⁹ Prop. 131L (2012-2013) s. 39-41

¹¹⁰ Prop. 131L (2012-2013) s. 39-41

¹¹¹ FOR-1999-12-22-1374 jf. FN (2015) Security Council Committee Pursuant to Resolutions 1267 (1999)

¹¹² FOR-1999-12-22-1374 jf. FN (2015) Security Council Committee Pursuant to Resolutions 1267 (1999)

”Det at en gruppe er ført på en terrorliste vil kunne være et bevis som trekker i retning av at den aktuelle gruppen anses som en terrororganisasjon. Departementet antar at listeføring hos en internasjonal organisasjon vil være mer tungtveiende enn en nasjonal listeføring, men at desto flere nasjonale lister en gruppe er oppført på, desto større bevisverdi vil oppføringene ha.»¹¹³

Dette understrekes i lagmannsrettsavgjørelsen, LB 2015-108037, hvor FNs terrorliste blir vektlagt i vurderingen av om IS er en terrororganisasjon.¹¹⁴ Terrorliste er altså et betydelig moment i en vurdering, men ikke et vilkår for at en organisasjon er en terrororganisasjon.

2.2.3 Forholdet til organisasjonsfriheten

Den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen beskytter sivile mot grunnleggende rettigheter. Deriblant begrenser ytringsfriheten, religionsfriheten og organisasjonsfriheten bestemmelser som straffer den som deltar i en terrororganisasjon. De samme rettighetene er også hjemlet i FN konvensjonen om sivile og politiske rettigheter. Det følger av den norske menneskerettsloven § 3, at konvensjonsbestemmelser veier tyngst dersom det er motstrid mellom nasjonale og internasjonale rettsregler. I forhold til kriminalisering av deltakelse i terrororganisasjon, står organisasjonsfriheten nærmest i forhold til begrensning av bestemmelsen.

Organisasjonsfriheten fremkommer av EMK artikkel 11 nr. 1 om forsamlings- og foreningsfrihet. Artikkelen lyder som følger:

”1. Enhver har rett til fritt å delta i fredelige forsamlinger og til frihet til forening med andre, herunder rett til å danne og slutte seg til fagforeninger for å verne sine interesser.”¹¹⁵

Artikkelen beskytter imidlertid bare ”fredelige forsamlinger. Det slås fast i forarbeidene at hvorvidt en organisasjon regnes som en terrororganisasjon eller politisk organisasjon ” kan bero på den enkeltes ståsted”. Forarbeidene avskriver organisasjonsfriheten ved medlemskap i terrororganisasjon med følgende:

”Terrororganisasjoner - definert som organisasjoner som enten har som hovedformål å begå terrorhandlinger eller hvor en vesentlig del av gruppens virksomhet består i å begå slike handlinger - kan på dette grunnlag neppe betraktes som «fredelige» forsamlinger som er beskyttet av EMK artikkel 11 nr. 1.”¹¹⁶

¹¹³ Prop. 131L (2012-2013) s. 39-41

¹¹⁴ LB 2015-108037 s. 12

¹¹⁵ EMK artikkel 11 nr. 1

¹¹⁶ Prop. 131L (2012-2013) s. 42

Forarbeidene påpeker at EMK viser at art. 11 nr. 1 ikke er hinder for at politiske partier som enten oppfører til vold eller fører en politikk som er ”uforenelig med et demokratisk samfunn og dets verdier” oppløses.¹¹⁷ Det følger videre av forarbeidene at fredelige samlinger som støtter en terrororganisasjon kan kunne være beskyttet av den lovfestede forsamlingsfriheten. Dette vurderes ikke nærmere.

¹¹⁷ Prop. 131L (2012-2013) s. 42

2.3 Deltakelse i terrororganisasjon

2.3.1 Innledning

Straffeloven (2005) § 136a straffer den som deltar i en terrororganisasjon, når terrororganisasjonen har tatt skritt for å realisere formålet med ulovlige midler. Deltakelsesvilkåret i Straffeloven (2005) §136a er et av fem alternative vilkår. Som vist ovenfor i kapittel 2.1.3 er det også straffbart å danne, rekruttere medlemmer eller å yte økonomisk eller annen materiell støtte til en terrororganisasjon.

Det stilles forskjellige krav til de ulike handlingsalternativene. Dannelse av en terrororganisasjon krever mer fra den enkelte grunnlegger, enn det et simpelt medlemskap gjør. Gjennom medlemskap kan man bidra til organisasjonens eksistens, men for å danne en terrororganisasjon må det foreligge et tilleggskrav om at man yter noe som skaper organisasjonen. Medlemskap vil heller ikke falle direkte under noen av de andre vilkårene i lovteksten. Dette følger direkte av lovteksten ved at de andre handlingsalternativene er formulert. Spørsmålet blir om medlemskap kan falle inn under deltakelsesvilkåret.

Vilkåret "Deltar" er et vidt begrep som omfatter flere type handlinger med ulik grad av aktivitet. En naturlig språklig forståelse av ordlyden er at vilkåret innebærer å være "en del" av noe, eller å "være med" på noe. Man kan si det slik at man deltar når man bidrar til noe. Betegnelsen brukes for eksempel om å delta i en konkurranse, i en politisk organisasjon, eller på et arrangement. I det dagligdagse språk vil det være naturlig å skille mellom det å delta og å være medlem. Et medlemskap i en organisasjon, innebærer nødvendigvis ikke at du yter noe utover selve medlemskapet til organisasjonen. Dersom man uttrykker at man deltar i en organisasjon, vil mottakeren sannsynligvis forstå det som at man aktivt bidrar til organisasjonen.

Det kan imidlertid ikke utelukkes at man kan delta uten å bidra. Ordlyden er med andre ord vidtfavnende. I forarbeidene til loven omtaler lovgiver vilkåret som "meget vidtfavnende".¹¹⁸ At lovgiver omtaler vilkåret for "meget vidtfavnende" må innebære et større rom for tolkningsmuligheter. Dette innebærer at vilkårets forhistorie er en relevant tolkningsfaktor. Nedenfor følger dermed en fremstilling av kriminalisering av deltakelse. En nærmere fremstilling av deltakelse følger av kapittel 2.3.3.

2.3.2 Kriminalisering av deltakelse

¹¹⁸ Prop.131 L (2012-2013) s. 87

Utviklingen i norsk terrorlovgivning følger av kapittel 2.1.1 ovenfor. I dette kapittelet følger en mer presiserende redegjørelse av kriminaliseringen av deltakelse. Deltakelse som handlingsalternativ knyttes som nevnt ikke konkret mot en straffbar handling. Den første vurderingen av hvorvidt deltakelse skulle kriminaliseres bærer preg av problematikken vedrørende dette. I Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) punkt 8.8.2.4 side 194 heter det:

«En egen bestemmelse som rammet deltakelse i terrorgrupper vil innebære at deltakere i gruppen kan straffes selv om de ikke kan knyttes til noen av de straffbare handlingene gruppen har begått eller har til formål å begå. Dermed vil man kunne straffe den som ikke selv har befatning med den kriminelle virksomheten, men som er en del av den kriminelle gruppen.»¹¹⁹

Norsk straffetradisjon inneholder i utgangspunktet et prinsipp om at straffansvar knyttes til konkrete handlinger.¹²⁰ Om unntak fra dette utgangspunktet uttalte departementet følgende i Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) punkt 8.8.2.4 side 195:

«Skal det gjøres unntak fra dette, med de rettssikkerhetsmessige ulempene det medfører, krever det en god begrunnelse.»¹²¹

Denne gangen ble ikke begrunnelsen for kriminalisering sett på som tilstrekkelig, hvilket resulterte i at det ikke skjedde noen vedtakelse av et nytt straffebud denne gang. Videre heter det i begrunnelsen:

»I de tilfellene et medlem kan knyttes til konkrete terrorhandlinger, er det ikke noe stort behov for en regel om deltakelse i terrorgrupper. I de tilfellene medlemmene har avtalt å begå en terrorhandling, vil de kunne straffes etter bestemmelsen om forbund. Også rekruttering, opplæring og oppfordring om å begå en terrorhandling er straffbart etter forslaget her. Behovet for en særlig regel om deltakelse i terrorgrupper melder seg først når en person ikke kan knyttes til deltakelse i eller planlegging av terrorhandlinger. Det er imidlertid da det er størst prinsipielle betenkeligheter og praktiske håndhevingsproblemer forbundet med et straffansvar.»¹²²

¹¹⁹ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) punkt 8.8.2.4 side 194

¹²⁰ Høring – kriminalisering av forberedelse til terrorhandling, utvidet adgang til tvangsmiddelbruk, og endringer i straffeloven 1902 § 60 a. punkt 1.3.7

¹²¹ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) punkt 8.8.2.4 side 195

¹²² Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) punkt 8.8.2.4 side 195

Ved den første vurdering av hvorvidt deltakelse skulle kriminaliseres så man altså ikke behovet for en slik lovbestemmelse da det straffbare forholdet uansett ville rammes av andre bestemmelser i loven.

EU vedtok 13.juni 2002 en rammebeslutning om bekjempelse av terrorisme. Beslutningen pålegger medlemslandene å gjennomføre tiltak med hensikt å forebygge terrorhandlinger.¹²³

Da Norge ikke er medlemsland er ikke rammebeslutningen rettslig bindende for Norge. Det følger midlertid av forarbeidene til § 136.a at må være et

”mål for Norge å være på linje med EU når det gjelder terrorbekjempelse, blant annet for å sikre effektivt politisamarbeid”.¹²⁴

PST sitt syn på kriminaliseringen av deltakelse i 2011, og i PSTs brev av 2011, vises det til høringsvar fra Det nasjonale statsadvokatembetet til departementets forslag om terrorbestemmelser og terrorrelaterte handlinger, jf. Ot.prp. nr. 8 (2007- 2008) s. 194, 1. Spalte:

”[D]et er behov for å kunne straffe personer som er med i gruppen, men har en vagere rolle for eksempel knyttet til generell ‘åndelig veiledning’, bakmenn som skjuler sine spor osv. Disse vil kunne unngå å delta direkte i de straffbare handlingene, men de er viktige inspiratorer/deltakere og vil kunne utgjøre sentrale ledd i gruppen. Det er videre klart uheldig hvis Norge på dette punkt skal ha et ‘hull’ i terrorlovgivningen i forhold til de øvrige europeiske land. Det vises her til kriminaliseringsplikten i EUs rammebeslutning. Det vil kunne føre til en bevisst etablering av terrorceller i Norge som et vesentlig land innenfor Schengen, men uten kriminalisering av terrorgrupper. (...) Norge vil dermed kunne oppfattes som en form for ‘safe haven’ hvor en kan propagandere innen visse rammer.”¹²⁵

Det fremkom av PSTs brev av 1. november 2011 at PST nå mente at deltakelse og medlemskap i terrororganisasjon burde kriminaliseres. På bakgrunn av denne trusselvurderingen ble dette vurdert på nytt.

I forarbeidene vises det til argumenter mot kriminaliseringen av deltakelse eller medlemskap. Deriblant at straffansvaret ikke knyttes til den konkrete terrorhandling, noe som i utgangs-

¹²³ EF-Tidende nr. L 164 af 22/06/2002 s. 0003 - 0007

¹²⁴ Prop. 131 L (2012-2013) s. 37

¹²⁵ Ot.prp. nr. 8 (2007- 2008) s. 194

punktet kan sammenlignes med en utvidelse av grensen for passivt medvirkeransvar.¹²⁶ Videre kommenterer forarbeidene følgende som et motargument:

”På den annen side kan et straffbarhetsvilkår om direkte tilknytning til en konkret, straffbar handling samtidig åpne for at en tilsynelatende vanlig deltaker eller medlem i det skjulte øver langt større innflytelse over gruppen. Kriminalisering åpner da for at politiet kan iverksette etterforskning.”¹²⁷

Da hensynet med å kriminalisere deltakelse er å bekjempe terrorisme og forhindre terrorhandlinger må det være vesentlig at vilkåret åpner for at politiet kan iverksette etterforskning tidsnok som det argumenteres for her.¹²⁸

”Det har også vært anført at det er lettere å bevise deltakelse eller medlemskap enn tilknytning til en konkret terrorhandling. Samtidig er det grunn til å tro at også det å kartlegge hvem som er deltaker eller medlem i en terrororganisasjon eller et terrornettverk, kan by på bevismessige utfordringer.”¹²⁹

Det åpnes videre for en mellomløsning i forarbeidene. At aktiv deltakelse rammes av bestemmelsen men at et medlemskap som i seg selv må anses som passivt faller utenfor straffansvar. Hvorvidt et medlemskap er passivt eller ei, kan imidlertid bli en vanskelig vurdering. Videre uttales det hvilke ulemper å ramme et passivt medlemskap kan medføre:

”Å ramme passivt medlemskap har en lav terskel og kan representere en fare for at mer unnskyldelige forhold kriminaliseres.”¹³⁰

Vedrørende begrensninger om hva omfanget av kriminaliseringen bør innebære uttales det at:

”En annen begrensning kan være å kreve at det skal være en direkte sammenheng mellom sammenslutningens formål og gjennomføringen av en terrorhandling, for eksempel slik at deltakelse eller medlemskap i sammenslutninger som utelukkende driver med terrorfinansie-

¹²⁶ Prp. 131. L (2012-2013) s. 39

¹²⁷ Prp. 131. L (2012-2013) s. 39

¹²⁸ Prp. 131. L (2012-2013) s. 42

¹²⁹ Prp. 131. L (2012-2013) s. 39

¹³⁰ Høring – kriminalisering av forberedelse til terrorhandling, utvidet adgang til tvangsmiddelbruk, og endringer i straffeloven 1902 § 60 a. Pkt 1.3.7

ring faller utenfor. I forlengelsen av dette synes det naturlig at ansvaret for medvirkning til at noen blir medlem eller deltaker faller utenfor straffansvaret.”¹³¹

Det påpekes her at en direkte sammenheng mellom deltaker og terrorhandlingen vil være en gunstig begrensning i forhold til bestemmelsens rette omfang. Medvirkning forslås å falle utenfor kriminalisering, slik bestemmelsen står i dag jf. § 136.a annet ledd.

2.3.3 Kvalifisert deltakelse

Hensikten bak vilkåret ”deltakelse” er å kriminalisere kvalifisert deltakelse.¹³² Ordlyden ”kvalifisert deltakelse” i seg selv sier lite om hva som skal til for at deltakelsen er kvalifisert. Kravet om kvalifisert deltakelse må imidlertid forstås som et krav til en aktiv handling i følge forarbeidene.¹³³ Det faktum at vilkåret inneholder et krav til aktiv handling hos deltaker, tilrettelegger for en mer snever tilnærming av bestemmelsen.

Selv om man må kunne sies å delta uten å bidra må ordlyden ”deltar” i seg selv, anes å indikere at aktiv handling er et krav for oppfyllelse av vilkåret. Dette presiseres også over, hvor det må utledes av forarbeidene at passivt medlemskap dermed faller utenfor bestemmelsen. Dette underbygges av uttalelser i proposisjonens innledning, hvor det blir foreslått av departementet å kriminalisere deltakelse i en terrororganisasjon ”ved ulike former for aktiv støtte”.¹³⁴

Ordlyden taler for at et bidrag til en terrororganisasjon vil kunne være tilstrekkelig for straffeforfølgelse. Dette må også sees i sammenheng med øvrige vilkår i bestemmelsen, som alle er handlinger som etter en naturlig språklig forståelse vil kunne falle inn under begrepet ”bidrag”. Å ”danne”, ”rekruttere”, ”yte økonomisk eller annen materiell støtte” må anes for å kunne være forskjellige typer bidrag til en terrororganisasjon. Det faktum at ”deltar” er formulert som et eget vilkår underbygger imidlertid som nevnt at vilkåret er ment å bety noe utover de øvrige vilkårene.

Forarbeidene uttaler at deltakelse i Straffeloven (2005) § 136a ”er myntet på dem som på ulikt vis bidrar til å danne og opprettholde en terrororganisasjon, for eksempel ved å verve medlemmer, styre, eller yte materiell støtte”. Medlemskap er ikke uttrykkelig listet opp som et

¹³¹ Høring – kriminalisering av forberedelse til terrorhandling, utvidet adgang til tvangsmiddelbruk, og endringer i straffeloven 1902 § 60 a. Pkt 1.3.7

¹³² Prop.131 L (2012-2013) s.86

¹³³ Prop.131 L (2012-2013) s. 86

¹³⁴ Prop.131 L (2012-2013) s. 86

eksempel. Medlemskap må kan defineres Et medlem i en organisasjon vil likevel på et vis kunne bidra til å opprettholde organisasjonen.

For det første er en organisasjon avhengig av medlemmer for å eksistere, og for det andre vil en organisasjons autoritet og påvirkningskraft ofte påvirkes av hvor mange medlemmer organisasjonen har. Dette gjelder kanskje spesielt IS, hvor organisasjonens oppslutning er betydningsfull i forhold til realiseringen av formålet med organisasjonen. En terrororganisasjon vil ha et mål om å bli fryktet blant sivil befolkning. Dersom IS hadde vært en liten organisasjon, med få medlemmer, ville de trolig vært mindre fryktet. Dette er igjen med på å opprettholde organisasjonen.

Departementet uttaler i sine merknader at

”å motarbeide eksistensen av terrororganisasjoner vurderes som et viktig tiltak for å forhindre terrorhandlinger.”¹³⁵

Dette underbygger det faktum at medlemskap vil være tilstrekkelig kvalifisert deltakelse. En terrororganisasjon som alle andre organisasjoner trenger medlemmer for å eksistere. Det vil være å motarbeide eksistensen av en terrororganisasjon å straffeforfølge medlemskap. Dermed vil det være hensiktsmessig at bestemmelsen omfavner også medlemskap, uten tilleggskrav til større grad av aktiv handling.

2.3.4 Humanitært arbeid

Et tema som har blitt vurdert i LB-2015-108037 er i hvilken grad humanitært arbeid omfattes av ”deltakelse”.

Det heter i departementets merknader at det ”må avgrenses mot humanitær støtte til sivile i terrorkontrollerte områder, for eksempel leger som jobber på sykehus i slike områder”.¹³⁶ Videre heter det at dette ”ikke er opplagt i tilfeller der slik virksomhet primært drives i rekrutteringsøyemed”.¹³⁷

Lagmannsretten slutter i avgjørelsen med at departementets uttalelse tyder på at det bare skal avgrenses mot kvalifiserte former for humanitært arbeid. I vurderingen må formålet med det

¹³⁵ Prop.131 L (2012-2013) s. 42

¹³⁶ Prop.131 L (2012-2013). Kap. 14.1

¹³⁷ Prop.131 L (2012-2013). Kap. 14.1

humanitære arbeidet vektlegges, men det er ikke gitt at det humanitære arbeidet faller inn under deltakerbegrepet selv om det fører til økt legitimitet og oppslutning.¹³⁸

Lagmannsretten trekker et klart skille mellom det å som medlem bistå med mat og medisiner i tillegg til å utføre sine militære oppgaver, og det å jobbe som lege i et terrorkontrollert område. Avgjørelsen trekker frem eksempel på ISIL som i følge sakkyndig i saken har bevisst strategi for å vinne oppslutning ved å dele ut mat og medisiner og å drive sykehus. Hvis dette sees i lys av formålet med bestemmelsen, så må humanitært arbeid under slike omstendigheter kunne anses som deltakelse.¹³⁹

Lagmannsretten trekker også et skille mellom det å utøve humanitært arbeid i regi av røde kors eller lignende organisasjoner og det å utøve slik hjelp på vegne av en terrororganisasjon.¹⁴⁰

Genèvekonvensjonen (tilleggsprotokoll II) artikkel 10 nr. 1 beskytter imidlertid den som utøver humanitær hjelp for straff:

”Under no circumstances shall any person be punished for having carried out medical activities compatible with medical ethics, regardless of the person benefiting therefrom”.¹⁴¹

Man skal altså ikke kunne bli straffet for livreddende førstehjelp. Dette gjelder uansett og uavhengig av om dette bidrar til å skape oppslutning rundt terrororganisasjonen.

2.3.5 Særlig om kravet til tilknytning

Deltar ”i” gir deltakelsesvilkåret et krav til tilknytning. Det fremkommer av lovteksten at tilknytningen må være til en terrororganisasjon. Denne presiseringen i ordlyden tilsier at deltakelsen må være innenfor organisasjonens virksomhet.

EUs rammebeslutning var i utgangspunktet bakgrunnen for forslaget om å kriminalisere deltakelse av terrororganisasjon. Rammebeslutningens artikkel 2.2.b pålegger medlemsland å kriminalisere ”deltagelse i en terrorgruppes aktiviteter”.¹⁴² Dette innebærer at handlinger som

¹³⁸ LB-2015-108037 s.8

¹³⁹ LB-2015-108037 s.8

¹⁴⁰ LB-2015-108037 s.9

¹⁴¹ Genèvekonvensjonen (tilleggsprotokoll II) artikkel 10 nr. 1

¹⁴² EUs rammebeslutning (2002) artikkel 2.2.b

skjer med manglende tilknytning til terrororganisasjonen ikke vil rammes av deltakelsesvilkåret i Straffeloven (2005) § 136a.

Spørsmålet er hvor sterk tilknytning det kreves at en deltager har til terrororganisasjonen og om det må foreligge noen sammenheng mellom selve deltagelsen og en terrorhandling.

Hensikten med bestemmelsen må være at vedkommende kan straffes uten å ha bestemt forsett om en terrorhandling. Skyldkravet i (Straffeloven 2005) § 136a er som nevnt forsett jf. § 16. Lovgiver har uttalt at kravet til skyld innebærer at ”den som deltar, må utvise forsett med hensyn til alle straffbarhetsbetingelsene” og at dette innebærer sin egen deltakelse i organisasjonen, at organisasjonen er en terrororganisasjon og at den har ”tatt skritt for å realisere formålet med ulovlige midler”. Lovgiver uttaler at det ville vært overflødig med et krav til terrorforsett, da deltakelsen i seg selv, utvist med forsett uansett vil være straffbar.¹⁴³

At det ikke kreves terrorforsett ved deltakelse, minker kravet til tilknytningen til terrororganisasjonen, da en deltaker med terrorforsett med dette vil ha en sterk tilknytning til terrororganisasjonen.

Hensikten med bestemmelsen taler for at tilknytningskravet ikke kan sees på som spesielt strengt, da man vil kunne rammes så lenge man er med på å ”opprettholde organisasjonen”.¹⁴⁴ Dette taler for at det ikke er et krav om at det må være en sammenheng mellom deltakelsen og en terrorhandling.

¹⁴³ Prop. 131 L (2012-2013) s. 43

¹⁴⁴ Prop. 131 L (2012-2013) s. 43

2.4 Domstolenes rettsanvendelse av medlemskap jf. § 136a

2.4.1 Innledning

Hensikten med det følgende kapitelet er å se på domstolenes anvendelse av Straffeloven (2005) § 136a. Fremstillingen i dette kapitlet vil rettes konkret mot medlemskap i terrorvirksomhet jf. deltakelsesvilkåret i bestemmelsen. Det avgrenses i fremstillingen mot øvrige vilkår i bestemmelsen. Videre avgrenses det mot humanitært arbeid.

Konsekvensen av at Straffeloven (2005) § 136a er en ny bestemmelse, er at det til nå finnes få avgjørelser hvor vilkåret deltakelse blir vurdert. Dette gjør at lovteksten og forarbeidene får betydelig vekt i og relevans i domsavsigelsene. I TOSOLO-2015-175034 ble to personer dømt i tingretten for deltakelse i en terrororganisasjon. Avgjørelsen ble anket på grunnlag av skyldspørsmålet. Etter lagmannsrettens vurdering anket samtlige tiltalte avgjørelsen til høyesterett. Anken til høyesterett var imidlertid på grunnlag av straffutmålingen.¹⁴⁵ Avgiselsen vil dermed ikke være relevant for fremstillingen i dette kapitlet. Skyldspørsmålet er vurdert og drøftet av lagmannsretten i LB 2015-108037. Lagmannsrettens avgjørelse vil utgangspunktet for drøftelsen i dette kapitlet.

Da det ikke finnes noen rettskraftig høyesterettsdom som vurderer skyldspørsmålet, må dommen lagmannsretten anvendes som tolkingsfaktor til Straffeloven (2005) § 136a. I og med at det i denne avgjørelsen er første gang vilkåret blir vurdert i høyere instans enn tingretten er avgjørelsen av prinsipiell betydning. Det avgrenses mot tingrettsavgjørelsene TOSLO-2015-47166 og 16.012344MED-OTIR/05 da disse avgjørelsene er svært konkrete i forhold til det enkelte faktum i sakene.

Tre norske statsborgere ble 18.01.2016 dømt i Borgarting lagmannsrett for overtredelse av Straffeloven (2005) § 136a.¹⁴⁶ (Omtalt her som person A, B og C). Tiltalen gjaldt deltakelse i terrororganisasjonen ISIL. De to tiltalte ble etterforsket på grunnlag at PST hadde mistanke om brudd på den nye Straffeloven (1902) § 147a mot blant annet deltakelse i terrororganisasjon. Tiltalen mot B er ikke relevant for oppgavens problemstilling og vil ikke bli behandlet. Følgende avgrenses det mot andre tiltalepost som gjelder forsøk på å yte materiell støtte til en terrororganisasjon jf. Straffeloven (2005) § 136a jf. § 49. Det avgrenses også mot tiltalepunkt tre og fire som omhandler Våpenloven § 33.

¹⁴⁵ HR-2016-1422-A

¹⁴⁶ LB 2015-108037 s. 7

Når det vurderinger som foregår på bakgrunn av tidsaspektet og hendelsesforløpet i saken, avgrenses det mot tiden etter at de to dømte kom hjem til Norge, da det ikke vil være relevant for drøftelsen av hvorvidt de tiltalte var medlemmer i ISIL etter oppholdet i Syria.

2.4.2 Lagmannsrettens rettsanvendelse

Lagmannsretten legger i saken til grunn at det var klart at både A og C sluttet seg til ISIL, og at dette skjedde kort tid etter at terrororganisasjonen hadde etablert seg i Syria i april 2013.¹⁴⁷ Retten vurderer det altså dit hen at samtlige tiltalte var medlemmer i organisasjonen. Det uttales at de viktigste tolkningsspørsmålene i lovens ordlyd blant annet er hva som skal til for at en person kan anses for å ha ”deltatt” i en terrororganisasjon. Videre uttaler lagmannsretten at lovens forarbeider og øvrige forhistorie får størst betydning for tolkingen da det ikke finnes høyesterettspraksis på bestemmelsen.¹⁴⁸

Lagmannsretten tolker deltakelsesvilkåret følgende med grunnlag i lovens forarbeider og siterer forarbeidenes merknader til bestemmelsen:

”Ulike former for bidrag til organisasjonen rammes. Deltakelse er meget vidtfaende, og vil blant annet kunne ramme den som anskaffer våpen, datamateriell, kjemikalier eller annet utstyr til å begå en terrorhandling, men uten å være så knyttet til saken at vedkommende kan straffes for medvirkning til den aktuelle terrorhandlingen. Også det å oppfordre til terrorhandlinger og inspirere til aksjoner kan etter omstendighetene omfattes. Rekruttering omfatter typisk vervevirksomhet. Dette må avgrenses mot humanitær støtte til sivile i terrorkontrollerte områder, for eksempel leger som jobber på sykehus i slike områder. Dette er imidlertid ikke opplagt i tilfeller der slik virksomhet primært drives i rekrutteringsøyemed.”¹⁴⁹

Retten konkluderer her på bakgrunn av forarbeidene med at kravet til kvalifisert deltakelse innebærer at mer passive former for deltakelse ikke faller inn under ordlyden. Med uttalelsen underbygger lagmannsretten imidlertid at bestemmelsen straffer den som aktivt deltar i en terrororganisasjon. Retten viser videre til departementets generelle vurderingen i forarbeidene, pkt. 3.3, der det heter at proposisjonen bygger på forslaget i høringsnotatene men at

¹⁴⁷ LB 2015-108037 s. 13

¹⁴⁸ LB 2015-108037 s. 8

¹⁴⁹ Prop. 131 L (2012-2013) s. 88

”departementet har valgt ikke å gå videre med blant annet forslaget om kriminalisering av mer passiv deltakelse i terrororganisasjoner, og heller ikke med forslaget om å kriminalisere tilstedeværelse på et sted hvor det drives terrortrening”¹⁵⁰

Dette tyder på at alle former for passiv deltakelse vil falle utenfor bestemmelsen. Spørsmålet hva som er passiv deltakelse. Etter en naturlig språklig forståelse må det innebære at en deltaker ikke bidrar. Et passivt medlemskap i en terrororganisasjon må være et eksempel på at en deltaker ikke bidrar aktivt. Det er uklart hvorvidt et medlemskap i seg selv innebærer tilstrekkelig med aktivitet for å betraktes som kvalifisert deltakelse. Medlemskap i en terrororganisasjon nevnes heller ikke som et uttrykkelig eksempel på deltakelse av forarbeidene.

Et medlem i en terrororganisasjon kan ha ulik grad av aktivitet i organisasjonen. Et medlem kan være en stor bidragsyter og ressurs, eller en sympatisør som ikke yter handlingsverdi for organisasjonen. I mange tilfeller vil medlemmet være et sted midt i mellom overnevnte eksempler. Vurderingen av om et konkret medlem er aktiv eller passiv i tvilstilfeller er utfordrende, samtidig som det kan være problematisk å bevise tilstrekkelig aktivitet. Lagmannsretten vurdering ovenfor trekker likevel i den retning av at aktive medlemmer rammes, men at hensikten med Straffeloven (2005) § 136a i utgangspunktet ikke er å straffe passive medlemmer.

Vedrørende dette viser lagmannsretten til forarbeidenes uttalelse om at hensikten med bestemmelsen er å straffe de som er med på å bidra til terrororganisasjonens eksistens:

”myntet på den som på ulikt vis bidrar til å danne og opprettholde en terrororganisasjon, for eksempel ved å verve medlemmer, styre eller yte materiell støtte”.¹⁵¹

Av forarbeidene utleder lagmannsretten at det ved vurderingen av om deltakelsen er tilstrekkelig kvalifisert, hvorvidt deltakelsen bidrar til opprettholdelse av organisasjonen vil være et moment i en helhetlig vurdering. Lagmannsretten foretar videre en konkret vurdering av medlemskap og konkluderer med at det hensikten med bestemmelsen må være å ramme medlemmer. I lagmannsretten uttalelse heter det at:

”Det å være medlem i en terrororganisasjon må anses som et slikt bidrag. Uten medlemmene blir det ingen organisasjon. Gode grunner taler derfor for at medlemskap eller det å sverge troskap alene er tilstrekkelig til domfellelse etter § 147.d.”¹⁵²

¹⁵⁰ Prop. 131 L (2012-2013) s. 11

¹⁵¹ Prop. 131 L (2012-2013) s. 42

Lagmannsretten antyder at alle former for medlemskap rammes og at det å sverge troskap til en organisasjon er kvalifisert deltakelse, uansett hva slags grad av aktivitet som følger av inngått medlemskap. Lagmannsretten underbygger videre argumentet med følgende:

”Det er vanskelig å tenke seg at den som har satt seg under en terrororganisasjons kommando, ikke også deltar i aktiviteter for organisasjonen. Etter lagmannsrettens syn skal det uansett ikke mye annen aktivitet til før deltakelsen blir tilstrekkelig kvalifisert for en som er medlem eller har sverget troskap til en terrororganisasjon. Medlemskap kan på den annen side ikke anses som en forutsetning for deltakelse.”¹⁵³

Av forarbeidene krav til aktivitet kan det utledes at passiv deltakelse ikke rammes av bestemmelsen, på tross av at hensikten med lovgivningen også er å forebygge opprettholdelse av terrororganisasjon. Lagmannsretten går dermed langt i å indikere at også passivt medlemskap faller inn under kravet til aktiv handling.

Lagmannsretten la til grunn i samsvar med tingretten og As egen erkjennelse at han sverget troskap til IS i april 2013. Deler av faktum som ble vektlagt i vurderingen av om deltakelsesvilkåret var oppfylt var blant annet en e-post sendte en epost til sin kone hvor han skrev at han hadde avlagt ed til IS, at hans emir var Abou Bakr al-Bagdi og at han var i ferd med å bygge en islamsk stat. At tiltalte hadde avlagt ed til IS ble lagt til grunn av lagmannsretten i en helhetlig vurdering som konkluderte med at deltakelsesvilkåret i Straffeloven (2005) § 136a var oppfylt

¹⁵² LB 2015-108037 s. 8

¹⁵³ LB 2015-108037 s. 8

2.5 Om medlemskap i en terrororganisasjon oppfyller vilkåret om kvalifisert deltakelse

For å bli straffet for deltakelse jf. Straffeloven 136a må deltakelsen være kvalifisert. Utgangspunktet i følge forarbeider er at den kvalifiserte deltakelsen i Straffeloven (2005) § 136 må bestå av en aktiv handling eller en annen form for aktivitet. Problemstillingen i det følgende kapittelet er om medlemskap i en terrororganisasjon oppfyller vilkåret om kvalifisert deltakelse.

I følge forarbeidene vil som utredet ovenfor, ”ulike former for bidrag rammes”.¹⁵⁴ Bidragene må kunne ha årsakssammenheng med en terrorhandling, men uten at dette medfører at vedkommende har medvirket til terrorhandlingen. Et skille går også ved selvstendige typer bidrag som kan anses som å være materiell eller økonomisk støtte, slik at handlingen vil falle inn under et av de andre vilkårene i bestemmelsen. Med grunnlag i lagmannsrettens uttalelse om at deltakelsen ”bidrar til opprettholdelsen av en terrororganisasjon”, må ”bidrag” anses som et minstekrav til oppfyllelse av kravet aktivitet.

Redegjørelsen for vilkåret om deltakelse, viser at vilkåret er sammensatt. Ordlyden sier lite om hvor de nedre grensene for deltakelse går. Fremstillingene ovenfor viser at når medlemskapet til en terrororganisasjon klart foreligger, skal det mindre til for at deltakelsen er kvalifisert enn dersom det er tvil om vedkommende faktisk har sluttet seg til terrororganisasjonen. Dermed vil tilknytningsvilkåret være av betydning for hvorvidt et medlemskap kan anses som kvalifisert deltakelse.

Dette underbygges blant annet av lagmannsrettsdommen hvor det anføres at deltakelsen ikke var tilstrekkelig aktiv til at den kunne anses som en kvalifisert deltakelse. Her konkluderer retten med karakteren av tiltaltes oppgaver i Syria tilsier at han var under IS kommando og at han hadde sverget troskap til IS. Tilknytningen blir her et avgjørende moment i vurderingen av om medlemskap i en terrororganisasjon oppfyller vilkåret om kvalifisert deltakelse.

Vurderingen er vanskeligst i de tilfeller hvor det foreligger et passivt medlemskap. Et medlemskap som ikke har tilknytning til terrororganisasjonen vil heller ikke kunne anses som aktivt. I terrororganisasjonen IS avlegges det for eksempel ”ed” eller ”sverges troskap” til organisasjonen. Dette er noe som ofte skjer etter nøye avveielse og ofte uten mulighet til tilbaketredelse. Dermed krever medlemskap også aktiv handling fra deltakeren. Selv om den etterfølgende opptreden fra medlemmet etter avlagt troskaps ed kan preges av passivitet, krever

¹⁵⁴ Prop. 131 L (2012-2013) s. 42

det aktivitet å melde seg inn i en organisasjon i utgangspunktet. Denne aktiviteten må anses som tilstrekkelig som kvalifisert deltakelse om man skal følge lagmannsrettens syn.

Når et medlemskap skal vurderes i henhold til deltakelsesvilkåret i Straffeloven (2005) § 136a må det først og fremst foretas en konkret helhetlig vurdering. Dersom det er på det rene at det foreligger et medlemskap i en terrororganisasjon som oppfyller formålsvilkåret, for eksempel ved at tiltalte erkjenner å ha sluttet seg til IS ved å avlegge ed eller sverge troskap, må dette anses som straffbar deltakelse. I de tilfellene hvor medlemskap ikke er på det rene kan det foreligge andre forhold som vil falle under den vide betegnelsen i ”deltakelse”. Bevisvurderingen blir her avgjørende sammenfattet med en vurdering av om det foreligger tilstrekkelig tilknytning i det konkrete forholdet.

Konklusjonen må falle på at det må mindre til for at et uomtvistet medlemskap oppfylle vilkåret, enn i de tilfellene tilknytningen i det konkrete forholdet ikke er tilstrekkelig for å påvise medlemskap. Kravet til aktivitet vil bero på graden av tilknytningen og dermed være avgjørende for om medlemskap kan anses som straffbart jf. Straffeloven (2005) § 136a.

Det er imidlertid vanskelig å anslå nøyaktig hvor terskelen går for å bli straffet for medlemskap i en terrororganisasjon jf. Straffeloven (2005) § 136a, da det ikke finnes noen høyesterettsavgjørelse med prejudikatsverdi som har drøftet problemstilling. Resultatet må imidlertid bero på en vurdering med hovedfokus på kvalifisert deltakelse og tilknytningen til terrororganisasjonen, da det er her bevisvurderingen for medlemskap i hovedsak må foretas.

3 Avsluttende bemerkninger

At deltakervilkåret er så vidt tyder på at lovgiver ønsker en effektiv anvendelse av bestemmelsen. Det kan stilles spørsmål til om deltakeren har tilstrekkelig med forutberegnelighet ved henhold til ordlydens omfang. Bevisspørsmålet kan være krevende i de sakene hvor det er avgjørende med tilstrekkelig aktivitet fra deltaker. At vilkåret er vidt gjør det enklere for påtalemyndigheten å bevise straffeskyld i forhold til å bevise konkrete straffbare handlinger.

Når lovgivers hensikt med bestemmelsen blant annet er å forebygge opprettholdelse av terrororganisasjoner, må det være hensiktsmessig med et vidt vilkår som fanger opp all aktivitet som bidrar til dette. Uavhengig av om denne aktiviteten er passiv eller ikke. Det avgjørende er at bestemmelsen må virke etter sin hensikt.

Når det gjelder de tilfeller hvor deltakeren vil falle utenfor bestemmelsen og ikke kunne straffes etter Straffeloven (2005) § 136a, er det nylig blitt fremmet et forslag om kriminalisering av blant annet fremmedkriging. Endringer til Straffeloven (2005) foreslås i Prop. 44 L (2015-2016) om kriminalisering av militær virksomhet i væpnet konflikt. Stortinget ferdigbehandlet proposisjonen i mai 2016 og bestemmelsen vil tre i kraft. Formålet med kriminaliseringen er å «hindre at personer drar ut som fremmedkrigere og kommer tilbake som voldelig radikaliserte og som en mulig trussel mot sikkerheten i Norge».¹⁵⁵ Prop. 44 L (2015-2016) er bestemmelsen formulert slik:

”Deltakelse i militær virksomhet i væpnet konflikt i utlandet

Den som på rettsstridig måte deltar i militær virksomhet i en væpnet konflikt i utlandet, straffes med fengsel inntil 6 år, med mindre vedkommende deltar på vegne av en statlig styrke.

Den som har forsett om å fullbyrde et lovbrudd som nevnt i første ledd, og påbegynner sin reise til området eller foretar andre handlinger som legger til rette for og peker mot gjennomføringen, straffes for forsøk. Forsøket straffes mildere enn fullbyrdet overtredelse. § 16 annet ledd gjelder tilsvarende.”¹⁵⁶

Saker av samme art som tidligere har vært behandlet av § 136.a vil i fremtiden kunne rammes av § 145 i fremtiden. Fremmedkrigere har blitt omfattet av deltakelsesvilkåret i § 136, når de har hatt tilstrekkelig tilknytning til en terrororganisasjon. I de forhold hvor medlemskapet

¹⁵⁵ Prop. 44 L (2015-2016) s. 53

¹⁵⁶ Prop. 44 L (2015-2016) s. 53

eller deltakelsen ikke har tilstrekkelig tilknytning til en terrororganisasjon, eller hvor det ikke er tale om en terrororganisasjon vil den nye bestemmelsen være aktuell. Ordlyden ”væpnet konflikt i utlandet” viser et uttrykkelig krav om at handlingen må ha foregått i Norge.

Lovgivningen er aktuell i forhold til at det kan stilles spørsmål ved om anvendelsen av Straffeloven (2005) § 136a vil kunne få en snevrere tilnærming når flere forhold som tidligere har blitt omfattet av bestemmelsen nå vil kunne rammes av Straffeloven (2005) § 145.

Norsk terrorlovgivningen må allerede anses som vid. Selv om Straffeloven (2005) § 145 primært vil ramme fremmedkrigere og ikke retter seg direkte mot terrororganisasjoner vil den likevel kunne omfatte forhold med tilknytning til terrorbestemmelsene og utvide lovgivningen ytterligere.

Forholdet mellom rettsikkerhet og effektivitet i norsk lovgivning utfordres av vid terrorlovgivning. Dette må i tillegg vurderes opp imot hensynet til forutberegnelighet. En presis og klar formulering av gjerningsbeskrivelsen gjør at det er enklere å forutse sin rettsstilling. En tydelig ordlyd styrker også likhetsprinsippet som går ut på at like saker skal behandles likt. Dette gjelder i forstand av at mindre rom for skjønsmessige vurderinger, minker risikoen til forskjellsbehandling.

Organisasjonsfriheten beskyttes ved kravet om at organisasjonen må være en terrororganisasjon samt at formålsvilkåret må være oppfylt. Det er kjent blant allmennheten at terrorvirksomhet må anses som svært straffverdig. Blant annet temaets fokus i nyhetsbildet underbygger dette synet. Forutberegneligheten må anses som ivaretatt selv om ordlyden i Straffeloven (2005) § 136a er bred. Ordlyden er på ingen måte utydelig.

Når det gjelder å straffe medlemskap i seg selv må dette anses som et viktig tiltak i forhold til bekjempelse av terror. Helt vesentlig for at en terrororganisasjon skal kunne nå sine mål, er medlemmer i organisasjonen. Det vil alltid være passive medlemmer i en organisasjon på et visst antall mennesker. Disse medlemmene er også av betydning for opprettholdelsen av organisasjonen. Terrororganisasjoner bygger, som nevnt i kapittel 2.2, på en felles ideologi. For eksempel kan denne ideologien være ekstrem islamisme. Det er ikke nødvendigvis terrororganisasjonen i seg selv som er den største faren for samfunnet. Ofte er det ideologien organisasjonen fører. Et medlem i en terrororganisasjon vil sjeldent la være å følge organisasjonens ideologi, og er på denne måten en vesentlig bidragsyter for organisasjonens opprettholdelse.

Hvis kriminalisering av deltakelse skal virke med sin hensikt om å bekjempe terrorisme, forhindre terrorhandlinger og motarbeide terrororganisasjoner må dette tale for at alle former på medlemskap, passivt som aktivt, skal straffes etter Straffeloven (2005) § 136a. Spesielt når

det gjelder formålet med å motarbeide terrororganisasjoner må kriminalisering av medlemskap i seg selv være en meget viktig faktor for oppnåelse. Straffeforfølgelse av simpelt medlemskap i en terrororganisasjon, må anes som et effektivt middel for å oppnå kriminaliseringsformålet for deltakelse jfr. lovens forarbeider.¹⁵⁷

¹⁵⁷ Prop. 131 L (2012-2013) s. 42

Litteraturliste

Lover

Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven) av 17. mai 1814

Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven) av 22. mai 1902 nr. 10. (opphevet)

Lov om straff av 2005 (Straffeloven) av 20. mai 2005 nr. 28

Lov om forebyggende sikkerhetstjeneste (Sikkerhetsloven) av 20. Mars 1998 nr. 10

Lov om skytevåpen og ammunisjon (Våpenloven) av 9.juni 1961 nr. 1

Strafflagen 19.12.1889/39 (Finland)

Lovforarbeider

Ot.prop.nr.62 (2002-2003)

Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)

Ot.prp.nr. 90 (2003-2004)

Om lov om straff (straffeloven)

Ot.prp. nr. 8 (2007-2008)

Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet)

Prop. 131 L (2012-2013)

Endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 mv. (forberedelse av terror m.m.)

Prop. 44 L (2015- 2015)
i væpnet

Endringer i straffeloven mv. (militær virksomhet konflikt m.m.)

Innst.442 L (2012-2013)

Innstilling fra justiskomiteen om endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 mv. (forberedelse av terror m.m.)

Innst. S. nr. 225 (2008-2009)

Innstilling fra justiskomiteen om samtykke til ratifikasjon av Europarådets konvensjon av 16. mai 2005 om forebygging av terrorisme

St.prp. nr. 50 (2008-2009)

Stortingsproposisjon nr. 50 (2008-(2009) Om samtykke til ratifikasjon av Europarådets konvensjon av 16. Mai 2005 om forebygging av terrorisme.

Rettsavgjørelser

Høyesterettsavgjørelse HR-2016-1422-A

Høyesterettsavgjørelse Rt. 2012 side 313

Høyesterettsavgjørelse Rt. 1995 side 530

Høyesterettsavgjørelse Rt. 2014 s. 238

Lagmannsrettsavgjørelse LB-2015-108037

Tingrettsavgjørelse TOSOLO-2015-175034

Tingrettsavgjørelse 16.012344MED-OTIR/05

Konvensjoner

Den Europeiske Menneskerettskonvensjon av 4. november 1950

Genèvekonvensjonene Tilleggsprotokoll (II) Hva angår beskyttelsen av ofre for ikke-internasjonale væpnede konflikter. Genève, 8. juni 1977

Forskrifter

FOR-1999-12-22-1374 Forskrift om sanksjoner mot ISIL (Da'esh) og Al Qaida.

FN (2015) Security Council Committee Pursuant to Resolutions 1267 (1999) mv

Juridisk teori

Ståle Eskeland, ”Strafferett” 4. Utgave 1. opplag 2015

Andenæs, Johs, ”Statsforfatningen i Norge” 3 Utgave. Oslo 1962

Andenæs, Mads Henry, ”Rettskildelære” 2. Utgave. Oslo 2009

Øvrige kilder internasjonale kilder

EUs rammebeslting (2005)

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008371c>

EF-Tidende nr. L 164 af 22/06/2002 s. 0003 – 0007

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/?uri=celex%3A32002F0475>

Øvrige kilder

PSTs brev 1. november 2011

<https://www.regjeringen.no/contentassets/16acc0d662bf418d9c2b88f2726c4fdf/pst.pdf>

(Sist sitert 25.10.2016)

Etterretningstjenestens åpne trusselvurdering(2013) – ”Fokus 2013” - 7.2.2013.

https://forsvaret.no/fakta_/ForsvaretDocuments/FOKUS-2013.pdf

(Sist sitert 25.10.2016)

PST Trusselvurdering (2013)

http://www.pst.no/media/58980/PSTs_tv2013_web.pdf

(Sist sitert 20.10.2016)

PST

Trusselvurdering

(2016)

http://www.pst.no/media/81096/PST_Brosjyre_Trussel_NORSK.pdf

(Sist sitert 20.10.2016)

FN sambandet, 10/09/2013

<http://www.fn.no/print/topic/195>

(Sist sitert 20.10.2016)

Det store norske leksikon, sist endret 7.april 2016

<https://snl.no/terrorisme>

(Sist sitert 5.11.2016)

Det store norske leksikon, 14. Februar 2009

<https://snl.no/indoktrinere>

(Sist sitert 20.11.2016)

Regjeringens handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme 10.06.2014

Høring (2012) – kriminalisering av forberedelse til terrorhandling, utvidet adgang til tvangs-
middelbruk, og endringer i straffeloven 1902 § 60a. Publisert 12.07.2012.

Ali, Mah-Rukh (2015), *Trusselen fra IS. Terror, propoganda og ideologi*. Kagge forlag

Jon Gisle (2010) *Jusleksikon*, 4. utgave. Kunnskapsforlaget